

Міністерство освіти і науки України

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Мікроекономіка

Методичні вказівки до практичних занять
для студентів напрямів підготовки
„Облік і аудит”, „Фінанси і кредит”,
„Економіка підприємства”,
„Міжнародні економічні відносини”
денної форми навчання

Луцьк 2010

УДК 330.101.542 (07)

ББК 65.012.1 Я7

Л 67

Мікроекономіка. Методичні вказівки до практичних занять для студентів напрямів підготовки „Облік і аудит”, „Фінанси і кредит”, „Економіка підприємства”, „Міжнародні економічні відносини” денної форми навчання – Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2010. – 87 с.

У методичних вказівках викладено зміст тем робочої програми дисципліни, перелік питань для практичних занять, розрахункові завдання та методичні поради до кожної теми, перелік питань для контролю знань.

Укладач: доцент, к.е.н. Ліщук В.І.

Рецензенти: професор, д.е.н. Липич Л.Г.

Відповідальний за випуск: доцент, к.е.н. Сур'як А.В.

Затверджено методичною радою ВНУ ім. Лесі Українки,
протокол № 4 від 22 грудня 2010 року.

Рекомендовано до друку методичною комісією економічного факультету,
протокол № 4 від 01 грудня 2010 року.

Рекомендовано кафедрою економічної теорії,
протокол № 5 від 11 листопада 2010 року.

© Ліщук В.І., 2010

Передмова

Основною проблемою сучасного суспільства є відносна обмеженість ресурсів, які необхідні для виробництва благ. Темпи зростання потреб випереджають темпи зростання ресурсів, тому доводиться вирішувати завдання альтернативних напрямків використання ресурсів.

„Мікроекономіка”, як фундаментальна теоретична дисципліна, пояснює принципи і закономірності, що визначають раціональний вибір економічних суб’єктів на мікрорівні, зокрема: споживача, підприємства (фірми), постачальника ресурсів, державних і громадських організацій.

Вивчення дисципліни „Мікроекономіка” має за мету надати студентам знання та практичні навички з питань механізму функціонування економічних суб’єктів і вибору ними раціональних рішень, що дозволяють досягти максимального результату за мінімальних витрат обмежених ресурсів.

Процес вивчення дисципліни передбачає розв’язок наступних завдань:

- розкрити головну мету дисципліни і показати її взаємозв’язок з іншими економічними дисциплінами;
- пояснити механізм функціонування ринків;
- показати підхід щодо вибору раціональних рішень суб’єктів на основі законів, які діють в ринковій економіці.

„Мікроекономіка” є методологічною базою для більшості економічних дисциплін і вона формує у майбутніх фахівців свідомі погляди на ті процеси, що відбуваються в сучасних умовах.

1. Загальні положення

Відповідно до навчального плану „Мікроекономіка” вивчається один семестр і передбачає лекційні і практичні заняття, індивідуальну та самостійну роботу студентів. Передбачено підсумковий контроль у вигляді іспиту (у разі недостатньої кількості поточних балів, що набрана студентами) і поточний контроль у вигляді оцінювання: теоретичних знань, вміння розв’язувати розрахункові завдання та виконання модульних контрольних робіт.

Практичні заняття, як форма навчального процесу, дозволяють закріпити та поглибити теоретичні знання, одержані на лекціях і набуті в результаті самостійного вивчення літератури. Рівень поточних знань студентів перевіряється шляхом усних опитувань і виконання розрахункових та логічних завдань з кожної теми.

У методичних вказівках наведено завдання та методичні поради до виконання практичних занять, вказано літературу до кожної теми і перелік питань та тести для контролю знань. Зміст практичних занять формується виходячи з кількості годин, відведених на опрацювання дисципліни (32 і 16 годин практичних занять). Дисципліна „Мікроекономіка” поділяється на 2 змістових модулі.

На практичні заняття виносяться теми робочої програми 1, 2, 8, 9, 10, 11, 12 і 14. В темах 3 – 5 розглядаються лише основні питання, які об'єднані під назвою „Основи теорії поведінки споживача”, решта питань тем є об'єктом самостійного опрацювання студентами. Теми 6, 7 і 13 у повному обсязі матеріалу опрацюються самостійно.

Для студентів з 32 годинним обсягом практичних занять теми „Предмет і методи мікроекономіки” і „Попит, пропозиція, еластичність” розглядаються упродовж двох занять, а тема „Інституціональні аспекти ринкового господарства” – одного.

Для студентів з 16 годинним обсягом практичних занять їх кількість скорочується удвічі, що передбачає об'єднання тем. Змістовий модуль 1: теми „Предмет і методи мікроекономіки” і „Попит, пропозиція, еластичність” – одне заняття, теми „Основи теорії поведінки споживача” і „Економічні витрати” – одне заняття, тема „Ринок досконалої конкуренції” – два заняття. Змістовий модуль 2: тема „Чиста монополія” – одне заняття, тема „Олігополія і монополістична конкуренція” - одне заняття, тема „Ринок ресурсів” - одне заняття і тема „Інституціональні аспекти ринкового господарства” - одне заняття.

2. Теми робочої програми дисципліни та їх зміст

Змістовий модуль 1

Тема 1. Предмет і методи мікроекономіки

Предмет дослідження мікроекономіки. Взаємозв'язок потреб і ресурсів, необхідність альтернативного вибору. Поведінка економічних суб'єктів як модель раціонального вибору. Граничний аналіз - інструмент прийняття рішень на мікрорівні.

Альтернативна вартість та вибір. Межа виробничих можливостей та її трансформація. Рух вздовж межі виробничих можливостей та альтернативна вартість. Механізм раціонального вибору на мікрорівні. Суть економічної ефективності.

Методи дослідження в мікроекономіці. Характеристика методів формальної логіки. Діалектична логіка та абстрагування. Методи економіко-математичного моделювання як основа досліджень на мікрорівні. Економічний експеримент в мікроекономічних дослідженнях.

Тема 2. Попит, пропозиція, еластичність

Закон попиту, фактори зміни попиту. Характеристика функціонального та нефункціонального попиту. Взаємозв'язок між ціною та обсягом попиту для товару Гіффена.

Закон пропозиції, фактори зміни пропозиції. Сутність пропозиції та взаємозв'язок між ціною і обсягом пропозиції. Характеристика нецінових факторів, що призводять до зміни пропозиції та зміщення кривої пропозиції.

Ринкова рівновага та її характеристика. Сутність ринкової рівноваги та її динамічний характер. Вигідність ціни рівноваги для більшості виробників і споживачів. Механізм встановлення рівноваги з точки зору Вальраса і Маршалла. Види ринкової рівноваги та павутиноподібна модель рівноваги.

Встановлення „стелі” ціни державою. Підстави для втручання держави в ринковий механізм ціноутворення та встановлення „стелі” ціни. Негативні наслідки регулювання цін державою та їх усунення.

Цінова еластичність попиту і пропозиції та фактори її зміни. Сутність і вимірювання цінової еластичності попиту і пропозиції. Види цінової еластичності попиту та загальний дохід

виробника. Фактори зміни цінової еластичності попиту і пропозиції.

Еластичність попиту за доходом та перехресна еластичність. Чутливість попиту до зміни доходу споживачів та знак коефіцієнтів еластичності. Перехресна еластичність попиту для товарів-субститутів і товарів-комплементів. Застосування концепції еластичності в практичній діяльності суб'єктів.

Тема 3. Теорія граничної корисності і поведінки споживача

Показники корисності і перший закон Госсена. Сутність економічної корисності, загальна і гранична корисність. Три основні гіпотези щодо поведінки споживача. Функції корисності.

Співвідношення між лініями граничної корисності та індивідуального попиту. Ціна попиту і гранична корисність. Точка повного насичення потреби споживача. Функція корисності і бюджетна лінія.

Лінія нульового надлишку та другий закон Госсена. Побудова лінії нульового споживчого надлишку. Лінія середньої корисності та середніх цін попиту. Другий закон Госсена та оптимум споживача.

Тема 4. Теорія поведінки споживача: ординалістський підхід

Вибір, уподобання, аксіоми уподобань. Основи вибору споживача. Відмінність між уподобаннями та вибором. Система уподобань: аксіома порівнянності, аксіома транзитивності, аксіома монотонності, аксіома незалежності.

Крива байдужості, гранична норма заміщення. Властивості кривої байдужості. Перехід на інший рівень задоволення потреб: карта байдужості. Рух вздовж кривої байдужості, гранична норма заміщення.

Бюджетна лінія та вибір споживача. Бюджетні обмеження, рівняння бюджетної лінії. Зміни доходу і ціни та їх вплив на бюджетну лінію. Рівновага споживача: аналіз та графічна інтерпретація.

Тема 5. Аналіз поведінки споживача

Реакція споживача на зміни цін. Взаємозв'язок лінії „ціна-споживання” та лінії індивідуального попиту. Ефект заміщення та ефект доходу для якісних товарів. Дж. Хікс і Е. Слуцький щодо

ефекту зміни ціни. Ефект заміщення та ефект доходу для менш якісних товарів.

Реакція споживача на зміну доходу. Крива „дохід-споживання” для якісних і менш якісних товарів. Криві Енгеля для якісних, менш якісних та агрегованої групи благ.

Тема 6. Мікроекономічна модель підприємства

Економічна природа фірми (підприємства). Основні типи контрактів та природа фірми. Аналіз економічних організацій: основні концепції.

Основні форми ділових підприємств. Підприємницька фірма. Партнерство і корпорація. Державна фірма. Неприбуткові організації і споживчий кооператив

Прибуток і дохід фірми. Економічний і бухгалтерський прибуток. Загальний, середній і граничний дохід та їх динаміка (тема самостійного опрацювання студентів).

Тема 7. Варіації факторів виробництва та оптимум виробника

Виробництво та виробнича функція. Ресурси та випуск продукції. Виробничі функції Коба-Дугласа і Леонтьєва. Технологічний прогрес та технологія. Ефект часу.

Виробництво з одним змінним ресурсом (фактором). Виробництво і фактори виробництва. Загальний, середній і граничний продукт. Правило мінімізації витрат.

Вибір виробничої технології. Ізокванта та карта ізоквант. Зони технічного (технологічного) заміщення. Ізокоста та рівновага виробника. Шлях розвитку та економія від масштабу (тема самостійного опрацювання студентів).

Тема 8. Економічні витрати

Сутність і класифікація економічних витрат. Економічні витрати як альтернативні витрати. Зовнішні витрати. Внутрішні витрати та нормальний прибуток. Собівартість продукції та економічні витрати.

Витрати в короткостроковому періоді. Сутність коротко- і довгострокового періоду. Постійні та змінні витрати в короткостроковому періоді.

Довгостроковий період, вибір масштабу виробничої діяльності. Динаміка середніх витрат в довгостроковому періоді. Позитивні і негативні фактори ефекту масштабу. Мінімальний

ефективний обсяг виробництва. Взаємозв'язок кривих витрат в короткостроковому та довгостроковому періодах.

Тема 9. Ринок досконалої конкуренції

Поведінка підприємства на ринку чистої конкуренції в короткостроковому періоді. Основні обмеження ринку. Крива попиту і граничний дохід. Короткостроковий період на ринку: методи загальних і граничних показників.

Типи фірм в короткостроковому періоді. Співвідношення між ціною та витратами: догранична фірма з нормальним прибутком; догранична фірма з економічним прибутком; позагранична фірма; гранична фірма. Крива пропозиції конкурентного підприємства і галузі.

Конкурентне підприємство в довгостроковому періоді. Нормальний прибуток: умови максимізації. Механізм функціонування підприємства в довгостроковому періоді.

Характер довгострокової кривої пропозиції конкурентних підприємств. Зміна витрат під впливом зміни кількості підприємств. Галузі, витрати яких зростають, не змінюються і зменшуються.

Ефективність ринку чистої конкуренції. Умови досягнення економічної ефективності та ринок чистої конкуренції. Недоліки ринку.

Змістовий модуль 2

Тема 10. Чиста монополія

Види і характеристика чистої монополії. Основні риси чистої монополії. Види чистої монополії. Бар'єри для входження в галузь.

Вибір ціни та обсягу виробництва чистим монополістом. Спадний характер попиту та ціноутворення чистого монополіста. Еластичність попиту та максимізація прибутку чистого монополіста. Довгостроковий період на ринку чистої монополії.

Цінова дискримінація за умов чистої монополії. Суть та умови здійснення цінової дискримінації. Види цінової дискримінації. Способи проведення та наслідки цінової дискримінації.

Державне регулювання ціноутворення природних монополістів. Середні загальні і граничні витрати природних

монополій. Суспільно-оптимальна ціна та її наслідки. Ціна, що забезпечує справедливий прибуток та ефективність.

Ефективність монополії. Аргументи проти існування монополізму. Аргументи на користь монополії.

Тема 11. Олігополія та монополістична конкуренція

Характеристика ринку олігополії. Основні риси і види олігополії. Концентрація виробництва та показники вимірювання її рівня. Недосконалість показників концентрації.

Моделі некооперативної поведінки на ринку олігополії. „Цінова” війна. Модель Курно та модель Бертрана. „Дилема ув’язненого” та високий рівень цін. Ламана крива попиту та відносна стабільність цін.

Кооперативна поведінка на ринку олігополії та антимонопольне регулювання діяльності підприємств. Картель та таємна змова. Модель цінового лідера. Антимонопольні закони розвинутих країн. Антимонопольне регулювання в Україні.

Характеристика ринку монополістичної конкуренції. Основні риси ринку. Форми диференціації товару. Умови створення нових підприємств та деякі фінансові бар’єри.

Підприємство на ринку монополістичної конкуренції в коротко- і довгостроковому періоді. Економічний прибуток та збитки на ринку в короткостроковому періоді. Вплив зміни кількості товарів-замінників на еластичність попиту. Нормальний прибуток на ринку в довгостроковому періоді.

Ефективність ринку та нецінова конкуренція. Неефективний розподіл та неефективне використання обмежених ресурсів. Форми нецінової конкуренції на ринку. Ефективність реклами.

Тема 12. Ринок ресурсів

Попит на ресурс та його фактори. Суть похідного характеру попиту на ресурс. Фактори, що визначають формування попиту на ресурс та показники, які їх відображають.

Фактори зміни попиту та цінової еластичності попиту на ресурс. Фактори, що спричинять зміни величини попиту та попиту на ресурс. Фактори зміни цінової еластичності попиту на ресурс.

Оптимальне співвідношення ресурсів в процесі виробництва товару. Умови мінімізації витрат. Граничний дохід ресурсу та умови максимізації прибутку.

Характер кривої пропозиції праці. Ставка зарплати та її види. Альтернативний вибір робітника. Ефект заміщення та ефект доходу. Ринкова крива пропозиції праці.

Конкурентний ринок праці та ставка зарплати. Ознаки конкурентного ринку. Формування ринкової ставки зарплати та крива пропозиції праці. Умови максимізація прибутку конкурентного підприємства.

Моносонія та ставка зарплати. Ознаки моносонії. Граничні витрати праці та ставка зарплати. Максимізація прибутку моносоніста. Умови максимізація прибутку підприємства за різних структур ринку блага і праці.

Профспілки та ставка зарплати. Методи збільшення попиту на працю. Шляхи зменшення пропозиції праці. Подвійна монополія на ринку праці та її наслідки. Причини диференціації зарплати.

Інвестиції в людський капітал. Суть інвестицій в людський капітал. Види інвестицій. Теорія людського капіталу та ефективної ставки зарплати.

Економічна рента та її види. Пропозиція землі. Попит на землю. Абсолютна, диференціальна і монопольна рента. Ціна землі і земельна рента.

Капітал і позичковий відсоток. Сутність категорії капітал. Короткострокові інвестиції: визначення оптимального обсягу. Довгострокові інвестиції. Пропозиція заощаджень. Міжчасове бюджетне обмеження і міжчасова рівновага.

Тема 13. Загальна рівновага та економіка добробуту

Аналіз загальної рівноваги. Ринки супутніх товарів, ефект зворотного зв'язку. Модель загальної рівноваги на конкурентних ринках. Умови ефективного розміщення ресурсів.

Ефективність та рівновага в економіці обміну. Сутність економіки обміну. Діаграма Еджуорта, крива контрактів. Парето ефективний розподіл благ.

Ефективність у виробництві. Діаграма Еджуорта у виробництві. Гранична норма технологічного заміщення. Ефективний обсяг благ.

Критерії оцінки добробуту. Суть теорії добробуту. Критерії оцінки добробуту різних вчених (тема самостійного опрацювання студентів).

Тема 14. Інституціональні аспекти ринкового господарства

Теорія трансакційних витрат. Поняття та значення трансакції, види та кількісна оцінка трансакційних витрат. Сутність, цілі та функції держави.

Суть екстерналій (зовнішніх ефектів) та їх вплив на ефективність. Характеристика негативних і позитивних екстерналій. Причини виникнення екстерналій. Вплив екстерналій на ефективність.

Способи захисту від екстерналій. Визначення прав власності, теорема Коуза. Податок на обсяг продукції, стандарти і система штрафів.

Основи теорії суспільного вибору. Д. Б'юкенен та створення суспільних благ. Обсяг суспільного блага: метод порівняння граничної вигоди і граничних витрат.

Створення суспільних благ за умов прямої демократії. Обсяг суспільного блага за умов: рівного розподілу вигоди і витрат; розподіл вигоди пропорційно витратам; рівний розподіл вигоди і нерівний розподіл витрат. Теорія „середнього” виборця.

Створення суспільних благ за умов представницької демократії. Суть представницької демократії. Практика „обміну голосів”, лобіювання. Бюрократія і проблеми формування конституційної демократії.

3. Завдання та методичні поради до практичних занять

Тема „Предмет і методи мікроекономіки”

Питання для обговорення

1. Обґрунтувати проблему, що визначає вибір економічних суб'єктів.
2. Пояснити причину раціонального вибору економічних суб'єктів в мікроекономіці.
3. Висвітлити суть межі виробничих можливостей.
4. Охарактеризуйте показник, за допомогою якого пояснюється рух уздовж межі виробничих можливостей.
5. Як граничний аналіз пояснює вибір економічного суб'єкта?

6. Які методи формальної і діалектичної логіки використовуються в мікроекономічних дослідженнях?
7. Що таке економіко-математичне моделювання та експеримент?

Методичні поради

Показати взаємозв'язок та протиріччя між потребами та можливостями їх задоволення. Поясніть суть мікрорівня та суб'єктів, що вирішують проблему обмеженості ресурсів.

Використання обмежених ресурсів і вибір суб'єктів охарактеризувати за допомогою межі виробничих можливостей та альтернативної вартості (вартості втрачених можливостей).

Характеристику методів дослідження починати з пояснення методів формальної та діалектичної логіки. Розглядати економіко-математичні моделі як взаємозв'язок ендегенних та екзогенних факторів. Навести класифікацію експериментів.

Тести

1. Предметом дослідження мікроекономіки є:

- 1) механізм функціонування економіки країни;
- 2) вирішення проблем інфляції і безробіття;
- 3) пояснення циклічного розвитку економіки;
- 4) обґрунтування заходів економічної політики;
- 5) прийняття раціональних рішень економічними

суб'єктами.

2. Крива виробничих можливостей ілюструє:

- 1) вплив дефіциту та альтернативної вартості на суспільство;
- 2) перевагу виробництва одного блага замість іншого;
- 3) зміни в ціні двох благ;
- 4) альтернативну вартість виробництва одного та іншого

блага;

- 5) правильно 1) і 2).

3. До економічних ресурсів не відносять:

- 1) корисні копалини;
- 2) продукти харчування;
- 3) робочу силу;
- 4) предмети праці;
- 5) обладнання.

4. Взаємозв'язок між екзогенними та ендегенними факторами здійснюється в:

- 1) аналізі;
- 2) дедукції;
- 3) абстрагуванні;
- 4) економічному експерименті;
- 5) економіко-математичному моделюванні.

5. За допомогою кривої виробничих можливостей можна безпосередньо проілюструвати:

- 1) попит і пропозицію товару;
- 2) попит і пропозицію ресурсу;
- 3) виробничу технологію;
- 4) обмеженість ресурсів, альтернативну вартість та вибір;
- 5) правильні відповіді 1) і 2).

6. Альтернативний вибір в економіці обумовлений тим, що потреби необмежені, а ресурси:

- 1) ефективні;
- 2) обмежені;
- 3) продуктивні;
- 4) платні;
- 5) необмежені.

7. На мікрорівні розглядається така проблема, як:

- 1) взаємозв'язок інфляції та безробіття;
- 2) взаємозв'язок ціни та обсягу попиту на товар;
- 3) взаємозв'язок доходу та заощаджень;
- 4) взаємозв'язок операцій на відкритому ринку та пропозиції грошей;
- 5) взаємозв'язок процентної ставки та попиту на гроші.

8. Центральними суб'єктами мікроекономічного аналізу є:

- 1) підприємства та банки;
- 2) споживачі і фірми;
- 3) наймані робітники та підприємці;
- 4) профспілки та постачальники ресурсів;
- 5) ринки товарів і ресурсів.

9. Основне протиріччя, що вивчається мікроекономікою, обумовлено:

- 1) посиленням втручання держави в економіку;

- 2) процесом глобалізації економіки;
- 3) погіршенням екологічної ситуації;
- 4) виникненням проблем інфляції і безробіття;
- 5) обмеженістю потреб та обмеженістю ресурсів.

10. Якщо економічні узагальнення ґрунтуються на фактах, то який метод аналізу є:

- 1) абстрактним;
- 2) конкретним;
- 3) дедуктивним;
- 4) індуктивним;
- 5) комплексним.

Розрахунково-логічні завдання

1. В групі є 10 Лідерів, 10 Організаторів, 1 Робітник і 1 Мислитель. До свята група має виготовити 15 паперових корабликів і придумати до них 15 назв.

Відомо, що: Робітник виготовляє кораблик за 1 хвилину і придумує назву за 5 хвилин; Мислитель виготовляє кораблик за 10 хвилин і придумує назву за 1 хвилину; Лідер - відповідно за 5 і 10 хвилин; Організатор – відповідно за 10 і 5 хвилин.

Визначте:

- 1) час, необхідний групі для підготовки до свята;
- 2) кількість корабликів з назвами, які може виготовити група за 60 хвилин.

2. Технологія дозволяє виробляти 2 стільця за 1 люд.-год. і 3 столи за 2 люд.- год.

Визначте:

- 1) криву виробничих можливостей бригади з 5 чол., які працюють 40 год. на тиждень;
- 2) зміни кривої виробничих можливостей, якщо при виробництві стільців трудозатрати зменшаться удвічі, а тривалість робочого тижня – на чверть.

3. Відстань від Харкова до Рівно можна проїхати за 12 год. автобусом і 2 год. літаком (з врахуванням часу на проїзд до аеропорту). Вартість білету на літаку – 65 грн., на автобусі – 25 грн.

Необхідно визначити, яким видом транспорту поїде кожен із трьох пасажирів, якщо у пасажирів А годинна ставка зарплати становить 5 грн., у пасажирів Б – 4 грн., у пасажирів В – 3 грн.

4. Дерев'яну ложку майстер може вирізьбити за 40 хвилин та розписати за 20. На виконання цієї роботи учню потрібно відповідно 90 і 30 хвилин. Яку максимальну кількість ложок вони можуть виробити за 8 годин, раціонально розподіливши працю?

Література

1. Башнянин Г.І., Щедра О.В. та інші. Мікроекономічна теорія: Навч. посібник / За ред. Башнянина Г.І. і Щедрої О.В. – Львів: Новий світ, 2007. – С. 12-21.
2. Веріан Гел Р. Мікроекономіка: проміжний рівень. Сучасний підхід / Пер. з англ. С.Слухая. – К.: Лібра, 2006. – С. 19-33.
3. Горошко М.Ф., Кулішов В.В. Мікроекономіка: Тести. Ситуації. Задачі / Навчальний посібник. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2003. – С. 5-9.
4. Косік А.Ф., Гронтовська Г.Е. Мікроекономіка: Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – С. 10-24.
5. Мікроекономіка і макроекономіка: Підручник. У 2 ч. / За заг. ред. С.Будаговської. – К.: Основи, 1998. – С. 12-20.
6. Ястремський О.І., Гриценко О.Г. Основи мікроекономіки: Підручник. – К.: Знання, 1998. – С. 11-44.

Тема „Попит, пропозиція, еластичність”

Заняття перше

Питання для обговорення

1. Пояснити сутність функціонального і нефункціонального попиту.
2. Охарактеризуйте взаємозв'язок між ціною та кількістю товару, що купують споживачі.
3. Пояснити сутність індивідуального та ринкового попиту, ціни попиту.
4. Які нецінові фактори впливають на зміну попиту і як проявляється ефект їхньої дії?
5. Що таке пропозиція і який взаємозв'язок існує між ціною і кількістю товару, що пропонують виробники?

6. Обґрунтуйте поняття „індивідуальна пропозиція”, „ринкова пропозиція”, „ціна пропозиції”.
7. Під впливом яких факторів змінюється пропозиція і зміщується крива пропозиції?
8. На яких припущеннях базується аналіз попиту і пропозиції і чим відрізняються „зміна обсягу попиту” і „зміна попиту”?
9. Що таке ринкова рівновага та її динамічний характер?
10. За яких умов виникатиме надлишок і дефіцит товару?

Методичні поради

В тлумаченні функціонального і нефункціонального попиту необхідно використати підхід Х. Лейбенстайна.

Поясніть суть закону попиту та прямого взаємозв'язку між ціною і кількістю товару, що купують споживачі (для товару Гіффена). Необхідно охарактеризувати основні фактори, які спричиняють зміну у попиті і зміщення кривої попиту.

Поясніть суть пропозиції, покажіть графічно вплив ціни на її обсяг та інших факторів, що спричиняють її зміни.

Обґрунтуйте встановлення ринкової рівноваги та переваги ціни рівноваги для більшості споживачів і виробників. Поясніть виникнення надлишку та дефіциту товару у випадку відхилення ціни від рівноважної.

Тести

1. Крива ринкового попиту показує як буде:

- 1) зменшуватися споживання товару при зростанні його ціни;
- 2) зменшуватися споживання товару при зниженні його ціни;
- 3) зменшуватися споживання товару при зменшенні доходу споживачів;
- 4) збільшуватися споживання товару при зростанні його ціни;
- 5) збільшуватися споживання товару при зменшенні доходу споживачів.

2. Товар Гіффена – це товар:

- 1) попит на який збільшується при зростанні доходу споживачів;
- 2) обсяг попиту на який збільшується при зростанні ціни товару;
- 3) попит на який зростає при зменшенні доходу споживачів;
- 4) попит на який не змінюється при зміні ціни;
- 5) немає правильної відповіді.

3. Ціна на товар Y , який є комплементом товару X , підвищилась. Результатом таких змін буде:

- 1) збільшення попиту на товар Y ;
- 2) зменшення пропозиції товару Y ;
- 3) зменшення попиту на товар X ;
- 4) збільшення пропозиції товару X ;
- 5) правильно 1) і 2).

4. У випадку підвищення ціни товару:

- 1) попит на нього, як правило, зменшується;
- 2) крива попиту на товари-замінники зміщується ліворуч;
- 3) крива попиту на товари-комплемента зміщується праворуч;
- 4) обсяг попиту товару, як правило, зменшується;
- 5) обсяг попиту товару, як правило, зростає.

5. Зменшення попиту на товар і зміщення кривої попиту ліворуч є наслідком:

- 1) зменшення доходів споживачів;
- 2) очікування підвищення ціни товару;
- 3) зменшення пропозиції товару;
- 4) збільшення кількості споживачів на ринку;
- 5) підвищення ціни товарів-замінників.

6. На ринковий попит не впливають:

- 1) число споживачів на ринку;
- 2) доходи споживачів;
- 3) ціни товарів-замінників;
- 4) очікування споживачів щодо зміни ціни товару;
- 5) ціни ресурсів.

7. Зниження ціни на бензин зміщує:

- 1) криву попиту на автомобілі праворуч;
- 2) криву попиту на автомобілі ліворуч;

- 3) криву пропозиції автомобілів ліворуч;
- 4) криву пропозиції автомобілів праворуч;
- 5) правильно 3) і 4).

8. Зміщення кривої попиту на пральний порошок праворуч могло спричинити:

- 1) зниження цін на сировину для виробництва прального порошку;
- 2) зменшення доходів споживачів;
- 3) зниження цін товарів-замінників;
- 4) очікування споживачами зниження ціни прального порошку;
- 5) потужна реклама прального порошку.

9. Точки на кривій ринкового попиту показують:

- 1) обсяг попиту всіх споживачів за кожної можливої ціни;
- 2) сукупний обсяг платежів споживачів за одиницю товару;
- 3) видатки споживачів за кожної можливої ціни;
- 4) виручку продавців за кожної можливої ціни;
- 5) витрати виробників, які відображені у ціні.

10. Товар вважається менш якісним, якщо попит на нього:

- 1) зростає зі зростанням ціни товару-замінника;
- 2) зменшується зі зростанням доходу споживачів;
- 3) зростає зі зростанням доходу споживачів;
- 4) зростає зі збільшенням кількості споживачів на ринку;
- 5) зменшується зі зростанням ціни товару комплементу.

Розрахунково-логічні завдання

1. Всі споживачі мають однакові функції індивідуального попиту:

$Q_{Di} = 5 - 0,5P$. На ринку функціонує п'ять споживачів.

Визначте функцію ринкового попиту та її зміни за умов наявності 10, 15 і 20 споживачів.

2. Функції ринкового попиту і пропозиції мають вигляд:

$Q_D = 3 - P$; $Q_S = 2P$.

Як зміняться параметри ринкової рівноваги, якщо попит зросте на 5%, а пропозиція – на 10%?

3. Попит і пропозиція товару характеризуються рівняннями: $Q_D = 100 - 4P$; $Q_S = -40 + 5P$.

Визначте параметри ринкової рівноваги та їх зміни, якщо держава надає дотацію виробникам в розмірі 5грн. на кожен одиницю товару?

4. Ринкова пропозиція товару з врахуванням ПДВ в розмірі 20% задана функцією: $Q_S = -300 + 5P$.

Як вплине на функцію пропозиції відміна ПДВ і зниження ставки ПДВ до 10%?

5. Нехай, криві попиту і пропозиції товару характеризуються рівняннями: $Q_D = 400 - P$; $Q_S = 100 + 2P$.

Держава запроваджує податок в розмірі 15 грн. з кожної одиниці товару, який сплачує виробник.

Визначте:

- а) зміни (у %) ціни рівноваги і рівноважного обсягу продукції;
- б) податкові надходження до бюджету;
- в) розподіл податку між виробниками і споживачами.

Заняття друге

Питання для обговорення

1. Обґрунтуйте передумови державного втручання в ринковий механізм регулювання ціни.
2. Якими будуть наслідки встановлення державою „стелі” та „підлоги” ціни і яким чином держава буде їх регулювати?
3. Поясніть сутність цінової еластичності попиту і пропозиції.
4. За допомогою яких показників вимірюється величина цінової еластичності?
5. Які є види цінової еластичності попиту і пропозиції і як змінюється нахил кривих залежно від виду еластичності?
6. Яка існує залежність між загальним доходом виробника і ціновою еластичністю попиту? Поясніть.
7. Які фактори спричиняють зміни цінової еластичності попиту?
8. Яка існує залежність між часом та еластичністю пропозиції?
9. Поясніть сутність еластичності попиту за доходом і знак коефіцієнта еластичності.

10. Що таке перехресна еластичність і від чого залежить величина коефіцієнта?

Методичні поради

Необхідно пояснити причини встановлення державою межі ціни у вигляді „стелі” та „підлоги” і методи регулювання надлишку та дефіциту товару, що виникають унаслідок регулювання.

При характеристиці чутливості попиту і пропозиції до зміни ціни звернути увагу на еластичність попиту в точці і на відрізок. Пояснити сутність додатного і від’ємного знаків коефіцієнтів еластичності попиту і пропозиції.

Характеризуючи залежність між доходом та еластичністю необхідно довести можливість зниження ціни виробником.

Пояснюючи фактори зміни цінової еластичності навести приклади, які це підтверджують. Характеризуючи сутність еластичності попиту за доходом і перехресної еластичності особливу увагу звернути на знак коефіцієнтів та їх величину.

Тести

1. Зменшення загального доходу виробників у разі зниження ціни товару спостерігається, якщо:

- 1) попит на товар є нееластичним за ціною;
- 2) товар є неякісним;
- 3) знак коефіцієнта перехресної еластичності є від’ємним;
- 4) товар немає комплементів;
- 5) товар має багато замінників.

2. Якщо попит на товар є абсолютно нееластичний, а крива пропозиції має додатній нахил, то запровадження податку в розмірі 1 грн. призведе до:

- 1) зростання ціни менше ніж на 1 грн.;
- 2) зростання ціни більше ніж на 1 грн.;
- 3) зростання ціни на 1 грн.;
- 4) зниження ціни на 1 грн.;
- 5) недостатньо інформації.

3. Товар є комплементом, якщо:

- 1) коефіцієнт еластичності попиту за доходом становить (-1,2);

- 2) коефіцієнт еластичності попиту за доходом становить (+2,5);
- 3) коефіцієнт цінової еластичності становить (- 0,3);
- 4) коефіцієнт перехресної еластичності становить (-0,55);
- 5) коефіцієнт перехресної еластичності становить (+ 1,35).

4. Ціна на товар Y , який є комплементом товару X , підвищилась. Результатом таких змін буде:

- 1) збільшення попиту на товар Y ;
- 2) зменшення пропозиції товару Y ;
- 3) зменшення попиту на товар X ;
- 4) збільшення пропозиції товару X ;
- 5) правильно 1) і 2).

5. Цінова еластичність попиту на міжнародні повітряні подорожі становить (-3). Підвищення цін на авіаквитки призведе до:

- 1) збільшення щорічних видатків на міжнародні подорожі;
- 2) зменшення щорічних видатків на міжнародні подорожі;
- 3) відсутності будь-яких змін у видатках;
- 4) зростання попиту на міжнародні подорожі;
- 5) правильно 3) і 4).

6. Крива попиту є лінійною. Цінова еластичність попиту:

- 1) буде вищою зі зростанням ціни;
- 2) буде вищою зі зростанням обсягу попиту;
- 3) буде постійною уздовж всієї кривої;
- 4) буде вищою для нормальних товарів порівняно з менш якісними;
- 5) немає правильної відповіді.

7. Фірма виробляє і продає два товари: A і B . A має багато заміників, а B займає велику частку у бюджеті споживачів. Підвищення ціни кожного з товарів призведе до:

- 1) збільшення загального доходу від продажу обох товарів;
- 2) зменшення загального доходу від продажу обох товарів;
- 3) збільшення загального доходу від продажу A та зменшення від продажу B ;
- 4) зменшення загального доходу від продажу A та збільшення від продажу B ;
- 5) немає правильної відповіді.

8. У випадку підвищення ціни на продукти харчування на 2%, споживачі зменшили їх купівлю на 1 %. Попит на продукти харчування є:

- 1) нееластичний, а видатки споживачів зростають;
- 2) еластичний, а видатки споживачів зменшуються;
- 3) має одиничну еластичність, а видатки споживачів не змінюються;
- 4) нееластичний, а видатки споживачів зменшуються;
- 5) абсолютно нееластичний, а видатки споживачів зростають.

9. Якщо коефіцієнт перехресної еластичності має від'ємне значення, то це означає, що:

- 1) товари є комплементами;
- 2) товари є субститутами;
- 3) товари є нормальними;
- 4) товари є менш якісними
- 5) правильно 3) і 4).

10. Якщо цінова еластичність попиту становить (-0,5), то це означає, що:

- 1) будь-які зміни ціни товару змінюють обсяг попиту на 50%;
- 2) зниження ціни на 0,5% спричиняє зростання обсягу попиту на 1%;
- 3) підвищення ціни на 2% спричиняє зменшення обсягу попиту на 1%;
- 4) зміна ціни на 0,5% спричинить таку ж зміну обсягу попиту;
- 5) зміна ціни на 5% спричинить таку ж зміну обсягу попиту.

Розрахункові завдання

1. Попит і пропозиція на ринку характеризується рівняннями:
 $Q_D = 100 - 2P$; $Q_S = -20 + 2P$.

Визначте:

- а) еластичний і нееластичний відрізки попиту.
- б) параметри рівноваги на ринку за умов запровадження податку в розмірі 5 грн. з кожної одиниці товару.

2. Попит споживачів на товар характеризується такими показниками еластичності: за доходом – (+0,8); за ціною – (-0,6).

В наступному році дохід населення збільшиться на 4%, а ціна товару – на 5%.

Визначте зміни величини попиту на товар.

3. Попит і пропозиція на ринку горілки заводу „Кристал” характеризується лінійними рівняннями. У 1996р. рівноважна ціна становила 2000 руб. за пляшку, а рівноважна кількість 10000 пляшок в день. В точці рівноваги коефіцієнт цінової еластичності попиту – (- 1,5), а пропозиції – (+ 0,5). У зв’язку з тим, що на ринку з’явився спирт „Royal” попит на горілку зменшився на 40%.

Визначте рівноважні ціни і обсяг горілки враховуючи зміни, що відбулися.

4. Функції попиту і пропозиції товару лінійні. В точці рівноваги: ціна рівноваги – 5 грн., рівноважний обсяг – 3 тис. шт., коефіцієнт цінової еластичності попиту – (-5/3), а пропозиції – 5/3.

Визначте:

а) функції попиту і пропозиції;

б) суму податкових надходжень до бюджету, якщо виробники будуть сплачувати податок в розмірі 2 грн. з кожної одиниці товару;

в) розподіл податкового тягаря між виробниками та споживачами;

г) величину акцизного податку, за якого податкові надходження будуть максимальними.

5. Функція попиту на товар задана рівнянням: $Q_D = \frac{C}{\sqrt{P}}$,

де C – константа.

Як має змінитися ціна, для того, щоб загальний дохід виробника зріс на 20%?

Література

1. Безугла В.О., Постіл І.І. Мікроекономіка: Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – С. 53-66.
2. Гребенников П. И. и др. Микроэкономика: Учебник. - СПб.: издательство СПб УФ, 1998. – С. 116 – 126.
3. Косік А.Ф., Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка: Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – С.35-43.
4. Мікроекономіка і макроекономіка. Підручник у 2-х частинах./ За ред. С. Будаговської. – К.: Основи, 1998. – С. 26-29.
5. Мікроекономіка: Підручник / За ред. В.Д.Базилевича. – К.: Знання, 2007. – С. 55-146.
6. Микроэкономика: Учебник / Под ред. А.Г. Грязновой, А.Ю. Юданова. – М.: КНОРУС, 2006. – С. 56-133.
7. Нуреев Н.М. Курс микроэкономики. Учебник для вузов. М.: НОРМА-ИНФРА, 1999. – С. 94-96.
8. Піндайк Р.С., Рубінфелд Д.Л. Мікроекономіка. – К.: Основи, 1996. – С. 243-250.
9. Цены и ценообразование /Под ред. В.Е. Есипова - СПб.: Питер, 1999. – С. 45, с. 107-114.
10. Ястремський О.І., Гриценко О.Г. Основи мікроекономіки. – К.: Знання, 1999. – С. 74-82.

Тема „Основи теорії поведінки споживача” (Основні питання тем 3, 4, 5)

Питання для обговорення

1. Пояснити сутність економічної корисності.
2. Які є підходи щодо аналізу корисності і чим вони відрізняються?
3. Навести класифікацію видів корисності.
4. Які закони характеризують динаміку граничної корисності?
5. Як крива та карта байдужості пояснюють суб’єктивний вибір споживача? Охарактеризуйте їх.
6. Що показує гранична норма заміщення і як вона характеризується за допомогою кутового коефіцієнта $tg\alpha$?

7. Дайте пояснення бюджетної лінії.
8. Що таке точка рівноваги споживача і як її визначають кардиналісти і ординалісти?

Методичні поради

Характеризуючи сутність економічної корисності, необхідно пояснити кардиналістський та ординалістський підходи щодо її аналізу. Далі охарактеризуйте пряму, непряму і повну; тактичну і стратегічну; загальну і граничну корисність. Поясніть закон спадної граничної корисності (перший закон Госсена) і граничної корисності, що зростає.

Пояснюючи сутність кривої та карти байдужості, необхідно довести, по–перше, її спадний характер; по–друге, перехід на новий рівень корисності; по–третє, неможливість перетину кривих байдужості.

У відповідях на сьоме і восьме питання поясніть як будується бюджетна лінія, як ціни і бюджет впливають на її зміни, як визначається точка оптимуму (рівноваги) споживача і як кардиналісти і ординалісти її визначають.

Тести

1. Криві байдужості – це криві:

- 1) рівної кількості двох благ;
- 2) рівного рівня корисності наборів двох благ;
- 3) рівного рівня доходу споживача;
- 4) рівного попиту двох благ;
- 5) рівного рівня цін двох благ.

2. За умов незмінного бюджету споживача зміна ціни на один з товарів приводить до:

- 1) зміни кута нахилу бюджетної лінії;
- 2) зміщення бюджетної лінії праворуч;
- 3) зміщення бюджетної лінії ліворуч;
- 4) підвищення корисності споживача;
- 5) зменшення корисності споживача.

3. Ординалістський підхід до аналізу поведінки споживача на відміну від кардиналістського:

- 1) не вимагає вимірювання величини корисності;

2) передбачає можливість кількісного визначення величини корисності;

3) не враховує суб'єктивної оцінки споживачем корисності благ;

4) не враховує бюджетних обмежень споживача;

5) правильно 2) і 3).

4. Раціональність поведінки споживача означає, що:

1) він прагне мінімізувати видатки на товари;

2) він думає не про власний, а про суспільний добробут;

3) він прагне максимізувати корисність за наявних обмежень;

4) він прагне максимізувати кількість товарів у „споживчому кошику”;

5) правильно 1) і 2).

5. П'яте морозиво, яке ви їсте, дає вам менше задоволення порівняно з першим. Це приклад:

1) дії закону попиту;

2) дії закону спадної граничної корисності;

3) наявності надлишку товару;

4) наявності дефіциту товару;

5) закону вартості.

6. Бюджет споживача становить 8 грн., $P_a = 1$ грн., $P_b = 0,5$ грн. Яка з наведених комбінацій двох товарів знаходиться на бюджетній лінії?

1) 7 A та 1 B;

2) 6 A та 6 B;

3) 5 A та 6 B;

4) 4 A та 4 B;

7. Знайдіть неправильне твердження:

1) криві байдужості характеризують різний рівень корисності;

2) криві байдужості характеризують суб'єктивні уявлення споживача щодо вибору;

3) криві байдужості, що розміщені ближче до вісі координат, характеризують менший рівень корисності;

4) криві байдужості не враховують доходу споживача;

5) криві байдужості можуть перетинатися.

8. Бюджетна лінія споживача:

- 1) зміщується праворуч, якщо зменшується бюджет споживача;
- 2) змінює кут нахилу, якщо змінюється ціна блага;
- 3) поєднує ціни двох благ;
- 4) характеризує суб'єктивні уявлення щодо уподобані споживача;
- 5) правильно 3) і 4).

9. Загальна корисність зростає, якщо гранична корисність:

- 1) зменшується;
- 2) зменшується повільними темпами;
- 3) зростає;
- 4) зростає повільними темпами;
- 5) може як зростати, так і зменшуватися, але є додатною величиною.

10. Стратегічна корисність – це:

- 1) задоволення від блага, що безпосередньо впливає на добробут людини;
- 2) задоволення від блага, що безпосередньо не впливає на добробут людини, проте використовується для виготовлення благ з прямою корисністю;
- 3) задоволення від кожної додаткової одиниці блага;
- 4) задоволення від блага, що виникає в результаті його тривалого споживання;
- 5) задоволення від блага, що виникає відразу після споживання.

Розрахункові завдання

1. Значення маржинальних корисностей благ A , B і B та їх цін наведені у таблиці.

Благо	MU	P
A	10	5
B	α	10
B	18	9

Визначте значення параметра α , за якого споживач буде перебувати у стані рівноваги.

2. Суб'єкт купує 10 одиниць товару X і 5 одиниць товару Y .

Визначте його бюджет, якщо ціна товару X – 2 одиниці, а гранична норма заміщення становить 0,5.

3. Бюджет споживача 200 грн. Він купує два блага X і Y . Ціна блага X – 5грн., ціна Y – 3 грн.

Визначте точку рівноваги споживача, якщо функція загальної корисності має вигляд: $TU = XY$.

4. Функція корисності споживача має вигляд: $TU=XY$. Бюджет споживача становить 1000 грн. Ціна блага X – 80грн., ціна блага Y – 100 грн.

Визначити:

а) обсяги споживання благ за умов досягнення максимальної корисності;

б) зміни структури споживання благ, якщо ціна блага X підвищиться на 100 грн.

5. Функція корисності споживача має вигляд: $TU=X^{2/3}Y^{1/3}$. Бюджет споживача становить 200 грн. Ціна товару X – 10 грн., товару Y – 5 грн.

Визначте точку рівноваги споживача.

Література

1. Безугла В.О., Постіл І.І. Мікроекономіка: Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – С. 21-52.
2. Гребенников П. И. и др. Микроэкономика: Учебник. - СПб.: издательство СПб УЭФ, 1998. – С. 61 – 90.
3. Веріан Гел Р. Мікроекономіка: проміжний рівень. Сучасний підхід / Пер. з англ. С.Слухая. – К.: Лібра, 2006. – С. 95-113.
4. Мікроекономіка: Підручник / За ред. В.Д.Базилевича. – К.: Знання, 2007. – С. 151-197.
5. Микроэкономика: Учебник / Под ред. А.Г. Грязновой, А.Ю. Юданова. – М.: КНОРУС, 2006. – С. 134-143.
6. Нуреев Н.М. Курс микроэкономики. Учебник для вузов. - М.: НОРМА-ИНФРА, 1999. – С. 120 – 139.
7. Піндайк Р.С., Рубінфелд Д.Л. Мікроекономіка. – К.: Основи, 1996. – С. 67 – 84.

8. Цены и ценообразование /Под ред. В.Е. Есипова. - СПб.: Питер, 1999. – С. 57 – 67.
9. Ястремський О.І., Гриценко О.Г. Основи мікроекономіки. – К.: Знання, 1998. – С. 92 – 186.

Тема „Економічні витрати”

Питання для обговорення

1. Що означає термін „економічні витрати”? Чим вони відрізняються від собівартості продукції?
2. Поясніть сутність зовнішніх і внутрішніх витрат.
3. Що таке коротко- і довгостроковий період у визначення витрат і чому вони не вимірюються конкретним проміжком часу?
4. Охарактеризуйте постійні і змінні витрати.
5. Які ви знаєте показники витрат?
6. Проаналізуйте динаміку зміни середніх витрат у разі збільшення масштабу виробничої діяльності.
7. Як позитивні і негативні фактори ефекту масштабу впливають на величину середніх витрат?

Методичні поради

У поясненні суті економічних витрат зверніть увагу на факт обмеженості ресурсів та можливості їх альтернативного використання, тому зовнішні і внутрішні витрати характеризувати з позицій доцільності функціонування підприємства в певному напрямку діяльності.

Періоди часу у визначенні витрат доцільно пов'язувати із зміною кількості ресурсів, які використовує підприємство. Постійні і змінні витрати характеризувати в залежності від обсягу виробництва продукції. Крім того, доцільно обґрунтовувати обсяг змінного ресурсу за допомогою показника граничного продукту.

В довгостроковому періоді проаналізувати динаміку середніх витрат в залежності від обсягу виробництва та вплив на їх величину факторів, які зменшують та збільшують витрати на одиницю продукції.

Тести

1. Зовнішні витрати – це:

- 1) платежі за власні ресурси;
- 2) платежі постачальникам ресурсів, які не є співвласниками підприємця;
- 3) платежі за ресурси, які не належать підприємцю;
- 4) вартість втрачених можливостей від альтернативного використання власних ресурсів;
- 5) правильні відповіді 2) і 3).

2. Вартість втрачених можливостей від альтернативного використання власних ресурсів – це:

- 1) собівартість продукції;
- 2) зовнішні витрати;
- 3) внутрішні витрати;
- 4) явні витрати;
- 5) усі відповіді правильні.

3. Мінімальна винагорода підприємцю, що дозволяє йому залишатися в даному напрямку діяльності відповідає:

- 1) нормальному прибутку;
- 2) економічному прибутку;
- 3) зовнішнім витратам;
- 4) економічним витратам;
- 5) собівартості продукції.

4. Нормальний прибуток:

- 1) перевищує економічні витрати;
- 2) відповідає економічним витратам;
- 3) відповідає зовнішнім витратам;
- 4) відповідає внутрішнім витратам;
- 5) перевищує зовнішні витрати.

5. Мікроекономіка оперує у своїх дослідженнях показниками:

- 1) нормального та економічного прибутку;
- 2) нормального та бухгалтерського прибутку;
- 3) економічного та бухгалтерського прибутку;
- 4) нормального, економічного та бухгалтерського прибутку;
- 5) немає правильної відповіді.

6. В короткостроковому періоді:

- 1) усі витрати є змінними;

- 2) усі витрати є постійними;
- 3) витрати поділяються на постійні і змінні;
- 4) змінюється виробнича потужність підприємства;
- 5) не змінюється кількість змінних ресурсів.

7. Довгостроковий період:

- 1) триває понад рік;
- 2) не вимірюється конкретним проміжком часу;
- 3) вимірюється конкретним проміжком часу;
- 4) може як вимірюватися, так і не вимірюватися конкретним проміжком часу;
- 5) усі відповіді правильні.

8. До постійних витрат не належать:

- 1) % за кредит;
- 2) затрати на сировину;
- 3) орендна плата;
- 4) амортизаційні відрахування;
- 5) зарплата персоналу управління підприємства.

9. За нульового обсягу продукції:

- 1) підприємство має змінні витрати;
- 2) підприємство не має змінних витрат;
- 3) підприємство має постійні витрати;
- 4) підприємство не має постійних витрат;
- 5) правильні відповіді 2) і 3).

10. Граничні витрати будуть мінімальними, якщо вони:

- 1) зростають;
- 2) знижуються;
- 3) дорівнюють середнім загальним витратам;
- 4) дорівнюють середнім постійним витратам;
- 5) дорівнюють середнім загальним і середнім постійним витратам.

Розрахункові завдання

1. Необхідно заповнити таблицю.

Q	TC	FC	VC	AFC	AVC	ATC	MC
100		300				11	
200							7
300					6		

2. Функція загальних витрат фірми має вигляд: $TC = Q^2 + 5Q + 25$.

Визначте функції змінних, постійних витрат, середніх загальних, середніх змінних і граничних витрат.

3. Довгострокові загальні витрати характеризуються функцією: $TC = Q^3 - 4Q^2 + 6Q$.

Визначте мінімальний ефективний розмір підприємства.

4. Відомо, що постійні витрати фірми становлять 55. Функція граничних витрат має вигляд:

$$MC = 22 - 8Q + 3Q^2 + 2Q^3.$$

Показати функцію загальних витрат фірми і обчислити її величину при обсязі 3 одиниці.

5. Функція загальних витрат фірми має вигляд:

$$TC = 30 + 2Q + 0,1Q^2.$$

Визначте:

а) функції середніх загальних, середніх постійних, середніх змінних і граничних витрат;

б) обсяг продукції, за якого середні загальні витрати будуть мінімальні.

Криві середніх загальних, середніх змінних і граничних витрат показати на графіку.

Література

1. Аналітична економія: макроекономіка і мікроекономіка: Навчальний посібник: у 2 кн. / За ред. с Панчишина і П. Островерха. – Кн.2: Мікроекономіка. – К.: Знання, 2006. – С.147-182.
2. Башнянин Г.І., Щедра О.В. та інші. Мікроекономічна теорія: Навч. посібник / За ред. Г.І. Башнянина і О.В. Щедрої. – Львів: Новий світ, 2007. – С. 111-158.
3. Веріан Гел Р. Мікроекономіка: проміжний рівень. Сучасний підхід / Пер. з англ. С. Слухая. – К.: Лібра, 2006. – С. 311-334.
4. Косік А.Ф., Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка: Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – С. 141-174.

5. Мікроекономіка і макроекономіка: Підручник: У 2 ч. / За заг. ред. С. Будаговської. – К.: Основи, 1998. – С. 69-74.

Тема „Ринок досконалої конкуренції”

Заняття перше

Питання для обговорення

1. Навести порівняльну характеристику основних ринкових структур.
2. Які основні обмеження існують на ринку досконалої конкуренції?
3. Якою є крива попиту і граничний дохід конкурентного підприємства? Поясніть чому.
4. Які ситуації виникають на ринку чистої конкуренції в короткостроковому періоді і як за допомогою принципу порівняння загальних показників можна їх пояснити?
5. Які граничні і середні показники доцільно порівняти, щоб визначити максимізацію прибутку, мінімізацію збитків і згортання виробництва?
6. Чим відрізняються принципи порівняння загальних і граничних показників?

Методичні поради

Характеризуючи ринкові структури доцільно порівняти спільні ознаки та відмінності чистої і монополістичної конкуренції, олігополії і монополістичної конкуренції; олігополії і чистої монополії та пояснити, що означають ідеальні та реальні ринкові структури.

Значаючи основні обмеження ринку чистої конкуренції пояснити їх вплив на поведінку підприємства. Охарактеризуйте еластичність кривої попиту підприємства і пов'яжіть це з граничним доходом.

Дайте пояснення загальним і граничним показникам, які треба порівнювати для визначення величини прибутку чи збитків в короткостроковому періоді. Треба довести можливість функціонування підприємства на ринку за умов, коли збитки будуть мінімальними.

Тести

1. Вид конкуренції на ринку обумовлений:

- 1) кількістю виробників товару;
- 2) часткою виробника у загальному обсязі продукції;
- 3) умовами створення нових підприємств;
- 4) типом товару, що виробляється на ринку;
- 5) усі відповіді правильні.

2. Велика кількість відносно невеликих товаровиробників, які виготовляють диференційований товар характеризує:

- 1) чисту конкуренцію;
- 2) монополістичну конкуренцію;
- 3) чисту монополію;
- 4) олігополію;
- 5) дуополію.

3. До ідеальних ринкових структур відносять:

- 1) чисту конкуренцію і чисту монополію;
- 2) олігополію і монополістичну конкуренцію;
- 3) чисту конкуренцію і монополістичну конкуренцію;
- 4) олігополію і чисту конкуренцію;
- 5) чисту монополію і олігополію.

4. Виробник не впливає на формування ринкової ціни:

- 1) в чистій монополії і олігополії;
- 2) в олігополії і в монополістичній конкуренції;
- 3) в чистій монополії і в чистій конкуренції;
- 4) в чистій конкуренції і в монополістичній конкуренції;
- 5) в олігополії і в чистій конкуренції.

5. Крива попиту на товар конкурентного підприємства:

- 1) має висхідний характер;
- 2) має спадний характер;
- 3) є абсолютно еластичною;
- 4) є абсолютно нееластичною;
- 5) має одиничну еластичність.

6. Граничний дохід конкурентного підприємства:

- 1) дорівнює ціні;
- 2) дорівнює середнім витратам;
- 3) перевищує ціну;

- 4) завжди дорівнює граничним витратам;
- 5) немає правильної відповіді.

7. Якщо граничний дохід буде дорівнювати ціні, то конкурентне підприємство:

- 1) буде збільшувати обсяги продукції;
- 2) буде зменшувати обсяги продукції;
- 3) буде перебувати у стані короткострокової рівноваги;
- 4) буде змінювати технологію виробництва;
- 5) буде виходити з галузі.

8. Збитки конкурентного підприємства в короткостроковому періоді будуть мінімальними, якщо:

- 1) $P=ATC$;
- 2) $P=\max ATC$;
- 3) $P=\min ATC$;
- 4) $P=\max AVC$;
- 5) $P=\min AVC$.

9. В короткостроковому періоді конкурентне підприємство:

- 1) може мати економічний прибуток;
- 2) може мати нормальний прибуток;
- 3) може мати збитки;
- 4) може вийти з галузі;
- 5) усі відповіді правильні.

10. В короткостроковому періоді конкурентне підприємство виходить з галузі, якщо:

- 1) $TR=TC$;
- 2) $TR=TC$;
- 3) $TR \geq AVC$;
- 4) $TR < AVC$;
- 5) $TR=AVC$.

Розрахункові завдання

1. Загальні витрати конкурентної фірми, характеризуються функцією: $TC = 5Q^2 + 2Q$. Ринкова ціна становить 12 грн.

Чи буде отримувати фірма економічний прибуток в короткостроковому періоді?

2. В конкурентній галузі функціонує 100 однакових фірм. Загальні витрати кожної з них характеризуються функцією: $TC(q) = 0,1q_i^2 + 2q_i + 50$.

Визначте рівняння кривої пропозиції галузі і параметри короткострокової рівноваги на ринку, якщо попит на товар галузі описується рівнянням: $Q_D = 5000 - 100P$.

3. Відомо, що загальні витрати конкурентної фірми характеризуються функцією: $TC = 16 + Q^2$.

Ціна на продукцію фірми знижується. За якого обсягу продукції фірма в короткостроковому періоді мінімізує збитки?

4. Фірма функціонує за умов досконалої конкуренції. Функція її загальних витрат має вигляд: $TC = 0,2Q^2 + 20Q + 10$.

Який обсяг продукції вироблятиме фірма, якщо ціна товару становить 60 грн? Якою має бути ціна, для того, щоб фірма згорнула виробництво продукції в короткостроковому періоді?

Заняття друге **Питання для обговорення**

1. Охарактеризуйте типи фірм в короткостроковому періоді за допомогою кривих витрат і покажіть криву пропозиції кожної фірми.
2. За яких умов конкурентне підприємство максимізує прибуток в довгостроковому періоді і який вид прибутку воно отримує?
3. Чому конкурентне підприємство не має економічного прибутку і збитків? Обґрунтуйте.
4. Що визначає характер кривої пропозиції конкурентної галузі і якою вона може бути в довгостроковому періоді?
5. За яких умов довгострокова крива пропозиції буде абсолютно еластичною, висхідною і спадною?
6. Що означає економічна ефективність? Чи досягається вона на ринку чистої конкуренції?
7. Які ви знаєте недоліки ринку чистої конкуренції?

Методичні поради

За допомогою кривих середніх і граничних витрат показати типи фірм в короткостроковому періоді і короткострокову пропозицію кожної фірми. Обґрунтувати умови отримання нормального прибутку і за допомогою графічного аналізу довести відсутність збитків та економічного прибутку.

Довести зростання, незмінність та зниження витрати на одиницю продукції за умов збільшення кількості підприємств в галузі. Пояснити характер довгострокової кривої пропозиції конкурентної галузі у кожному випадку.

Необхідно охарактеризувати умови досягнення ефективності у розподілі ресурсів та у виробництві і пов'язати це з ринком чистої конкуренції. Далі стисло охарактеризувати основні недоліки ринку: суспільні блага, екстерналії, обмеженість вибору, гальмування НТП.

Тести

1. На ринку чистої конкуренції в короткостроковому періоді не може бути такого типу фірм, як:

- 1) позагранична;
- 2) позагранична з нормальним прибутком;
- 3) позагранична з економічним прибутком;
- 4) гранична;
- 5) правильні відповіді 2) і 3).

2. Гранична фірма:

- 1) функціонує на ринку чистої конкуренції лише в короткостроковому періоді;
- 2) функціонує на ринку чистої конкуренції лише в довгостроковому періоді;
- 3) може функціонувати на ринку чистої конкуренції як в короткостроковому, так й в довгостроковому періоді;
- 4) має лише нормальний прибуток;
- 5) має лише економічний прибуток.

3. Якщо $P = \min AVC$, то така фірма:

- 1) буде граничною;
- 2) буде позаграничною;

- 3) буде дограничною з нормальним прибутком;
- 4) буде дограничною з економічним прибутком;
- 5) усі відповіді правильні.

4. В довгостроковому періоді на ринку чистої конкуренції підприємство:

- 1) має економічний прибуток;
- 2) має нормальний прибуток;
- 3) може мати як економічний, так й нормальний прибуток;
- 4) може функціонувати за умов мінімізації збитків;
- 5) немає правильної відповіді.

5. Якщо $P = \min AC$, то:

- 1) конкурентне підприємство буде мати економічний прибуток;
- 2) конкурентне підприємство буде мати збитки;
- 3) конкурентне підприємство перебуває у стані довгострокової рівноваги;
- 4) конкурентне підприємство буде мати нормальний прибуток;
- 5) правильні відповіді 3) і 4).

6. Довгострокова крива пропозиції конкурентної галузі буде спадною, якщо:

- 1) AC зростають у разі збільшення кількості виробників;
- 2) AC знижуються у разі збільшення кількості виробників;
- 3) AC не змінюються у разі збільшення кількості виробників;
- 4) AC можуть як зростати, так й знижуватися у разі збільшення кількості виробників;
- 5) AC можуть як зростати, так й не змінюватися у разі збільшення кількості виробників.

7. Довгострокова крива пропозиції конкурентної галузі буде висхідною, якщо:

- 1) AC зростають у разі збільшення кількості виробників;
- 2) AC знижуються у разі збільшення кількості виробників;
- 3) AC не змінюються у разі збільшення кількості виробників;
- 4) AC можуть як зростати, так й знижуватися у разі збільшення кількості виробників;
- 5) AC можуть як зростати, так й не змінюватися у разі збільшення кількості виробників.

8. Довгострокова крива пропозиції конкурентної галузі буде абсолютно еластичною, якщо:

- 1) AC зростають у разі збільшення кількості виробників;
- 2) AC знижуються у разі збільшення кількості виробників;
- 3) AC не змінюються у разі збільшення кількості виробників;
- 4) AC можуть як зростати, так й знижуватися у разі збільшення кількості виробників;
- 5) AC можуть як зростати, так й не змінюватися у разі збільшення кількості виробників.

9. Ефективний розподіл обмежених ресурсів досягається, якщо:

- 1) $P=MC$;
- 2) $P=AC$;
- 3) $P=AVC$;
- 4) $P=\min AC$;
- 5) $P=\max AC$.

10. Виробнича ефективність досягається, якщо:

- 1) $P=MC$;
- 2) $P=AC$;
- 3) $P=AVC$;
- 4) $P=\min AC$;
- 5) $P=\max AC$.

Розрахункові завдання

1. В галузі функціонує 20 фірм, які мають однакові функції загальних витрат: $TC = 3q_i^3 - 2q_i^2 + q_i$,

де q_i – тис. шт., TC – тис. грн.

Визначте ринкову ціну і галузевий обсяг продукції, за яких ринок буде перебувати у стані довгострокової рівноваги.

2. Галузевий попит описується рівнянням: $Q_D = 2500 - 10P$.

Функція загальних витрат кожної фірми має вигляд: $TC_i = 16 + 10q_i + q_i^2$.

Визначте кількість фірм у галузі.

3. Довгострокова функція будь-якої фірми на ринку досконалої конкуренції має вигляд: $TC = q_i^3 - 4q_i^2 + 8q_i$. Галузева функція попиту: $Q_D = 2000 - 100P$.

Визначте рівноважну ціну, галузевий випуск і кількість фірм на ринку в довгостроковому періоді.

4. Функція загальних витрат конкурентної фірми має вигляд:

$$TC = Q^2 + 4Q + 16.$$

Визначте ринкову ціну, яка дозволяє фірмі отримувати нормальний прибуток в довгостроковому періоді.

Література

1. Аналітична економія: макроекономіка і мікроекономіка: Навчальний посібник: у 2 кн. / За ред. с Панчишина і П. Островерха. – Кн.2: Мікроекономіка. – К.: Знання, 2006. – С. 228-239.
2. Башнянин Г.І., Щедра О.В. та інші. Мікроекономічна теорія: Навч. посібник / За ред. Г.І. Башнянина і О.В. Щедрої. – Львів: Новий світ, 2007. – С.159-191.
3. Веріан Гел Р. Мікроекономіка: проміжний рівень. Сучасний підхід / Пер. з англ. С. Слухая. – К.: Лібра, 2006. – С. 335-365.
4. Косік А.Ф., Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка: Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – С.177-205.
5. Мікроекономіка і макроекономіка: Підручник: У 2 ч. / За заг. ред. С. Будаговської. – К.: Основи, 1998. – С. 80-91.
6. Піндайк Р.С., Рубінфелд Д.Л. Мікроекономіка / Пер. з англ. А. Олійник, Р. Сільський. – К.: Основи, 1996. - С. 229-258.

Тема „Чиста монополія”

Заняття перше

Питання для обговорення

1. Розкрити сутність чистої монополії та її видів.
2. Назвіть причини виникнення чистої монополії?
3. Як спадний характер кривої попиту впливає на ціноутворення чистого монополіста?
4. Чому монополісту не вигідно збільшувати обсяг продукції і зменшувати ціну на нееластичному відрізку кривої попиту? Поясніть.
5. Який взаємозв'язок існує між еластичністю попиту та ціною монополіста?

6. Які є особливості поведінки чистого монополіста в довгостроковому періоді?
7. Провести порівняльний аналіз поведінки підприємства на ринку чистої конкуренції і чистої монополії.

Методичні поради

Висвітлити основні ознаки чистої монополії як структури ринку. Пояснити сутність закритої, природної і відкритої монополії. Визначити і пояснити причини (бар'єри), які не дозволяють або ускладнюють створення нових підприємств - конкурентів.

Охарактеризувати механізм вибору ціни і обсягу виробництва продукції чистим монополістом. Пояснити чому граничний дохід буде менший за ціну і чому збільшувати обсяг продукції монополісту вигідно лише на еластичному відрізку кривої попиту. За допомогою індексу Лернера показати взаємозв'язок між ціною та ціновою еластичністю попиту.

Характеризуючи довгостроковий період на ринку чистої монополії, довести наявність економічного прибутку та відсутність збитків та умови, за яких така ситуація досягається. В порівняльному аналізі ринків зосереджувати увагу на умовах максимізації прибутку, граничному доході та ціні.

Тести

1. Чистий монополіст виробляє:

- 1) стандартизований товар;
- 2) однорідний товар;
- 3) унікальний товар;
- 4) диференційований товар;
- 5) правильні відповіді 1) і 2).

2. Якщо бар'єром на шляху нових підприємств є патент, то така монополія буде:

- 1) закритою;
- 2) відкритою;
- 3) природною;
- 4) державною;
- 5) усі відповіді правильні.

3. Якщо середні витрати можна зменшити за наявності на ринку одного підприємства, то така монополія буде:

- 1) закритою;
- 2) відкритою;
- 3) природною;
- 4) державною;
- 5) усі відповіді правильні.

4. Єдиним фактором, що впливає на ціноутворення чистого монополіста є:

- 1) закон пропозиції;
- 2) закон попиту;
- 3) закон спадної граничної продуктивності;
- 4) закон спадної граничної корисності;
- 5) правильні відповіді 3) і 4).

5. Спадний характер кривої попиту означає, що монополіст:

- 1) вибирає високу ціну і великий обсяг продукції;
- 2) вибирає невисоку ціну і невеликий обсяг продукції;
- 3) може збільшувати обсяг продукції і знижувати ціну на нееластичному відрізку кривої попиту;
- 4) може збільшувати обсяг продукції і знижувати ціну на еластичному відрізку кривої попиту;
- 5) може збільшувати прибуток на одиницю продукції.

6. Граничний дохід чистого монополіста:

- 1) нижче за ціну;
- 2) перевищує ціну;
- 3) відповідає ціні;
- 4) може як перевищувати, так й відповідати ціні;
- 5) може бути як нижчим за ціну, так й відповідати ціні.

7. Якщо попит на продукцію монополіста має одиничну цінову еластичність, то:

- 1) він може збільшувати обсяг продукції і знижувати ціну;
- 2) його загальний дохід буде максимальним;
- 3) його прибуток буде максимальним;
- 4) його витрати будуть максимальними;
- 5) правильні відповіді 1) і 2).

8. Обернений взаємозв'язок між ціною та ціновою еластичністю попиту характеризує:

- 1) індекс Герфендаля-Гіршмана;
- 2) індекс Лернера;
- 3) коефіцієнт концентрації 4-х фірм;
- 4) коефіцієнт концентрації 8-ми фірм;
- 5) усі відповіді правильні.

9. В довгостроковому періоді чистий монополіст:

- 1) може мати збитки;
- 2) може мати економічний прибуток;
- 3) може мати нормальний прибуток;
- 4) може мати як нормальний, так й економічний прибуток;
- 5) не може мати ні економічного, ні нормального прибутку.

10. На відміну від чистого конкурента чистий монополіст:

- 1) в короткостроковому періоді може мати збитки;
- 2) в довгостроковому періоді може мати економічний прибуток;
- 3) має спадну криву попиту на свій товар;
- 4) відноситься до ідеальної ринкової структури;
- 5) правильні відповіді 2) і 3).

Розрахункові завдання

1. Функція загальних витрат фірми-монополіста має вигляд: $TC = 0,5Q^2 + 2Q$.

Функція попиту на її продукцію: $P = 10 - 0,5Q$.

Визначте ціну, за якої прибуток фірми буде максимальним та рівень її монопольної влади.

2. Нехай функція загальних витрат фірми-монополіста має вигляд: $TC = Q^2 + 6Q$. Функція попиту на її товар: $Q_D = 30 - 2P$.

Визначте обсяг виробництва, ціну, загальний дохід, економічний прибуток та рівень монопольної влади фірми.

3. Підприємство є чистим монополістом. Функція його загальних витрат має вигляд: $TC = 2Q + 10$.

Визначте рівень ціни, за якої прибуток підприємства буде максимальним, якщо цінова еластичність ринкового попиту становить (-6).

4. Функція загальних витрат фірми-монополіста має вигляд:
 $TC = Q^2 + 2Q$. Функція ринкового попиту: $P = 20 - Q$. Держава запроваджує товарний податок (з кожної одиниці товару) в розмірі 2 грн.

Визначте податкові надходження до бюджету, обсяг продукції і ціну, що максимізують прибуток монополіста.

Заняття друге

Питання для обговорення

1. Поясніть сутність і умови здійснення цінової дискримінації.
2. Охарактеризуйте види цінової дискримінації.
3. Як поділяється цінова дискримінація за способом проведення і що таке цінова дискримінація I ступеня?
4. Якими є особливості та наслідки цінової дискримінації II і III ступеня?
5. Чому у природних монополістів середні витрати перевищують граничні?
6. Якими є наслідки встановлення державою суспільно – оптимальної і ціни, що забезпечує справедливий прибуток виробникам?
7. Показати переваги та недоліки монополізму.

Методичні поради

Характеризуючи цінову дискримінацію необхідно пояснити: дискримінацію за часом, за доходом споживача, за обсягом споживання блага, за соціальним статусом.

Залежно від можливості поділу споживачів на групи пояснити цінову дискримінацію I, II, III ступеня і показати правило вибору монополістом цін, що максимізують прибуток, далі пояснити як негативні, так й позитивні наслідки цінової дискримінації.

Державне регулювання ціноутворення природних монополістів починати з порівняння середніх і граничних витрат і, відповідно, характеризувати наслідки встановлення державою ціни на рівні цих витрат. Далі необхідно довести неефективність втручання держави в механізм ціноутворення.

Характеризуючи ефективність монополій необхідно навести аргументи „за” і „проти” монополізму.

Тести

1. Цінова дискримінація:

- 1) реалізація різних благ за різними цінами;
- 2) реалізація одного блага за різною ціною;
- 3) реалізація різних благ за однією ціною;
- 4) реалізація різних благ за високими цінами;
- 5) реалізація різних благ за низькими цінами.

2. Реалізація квитків в кінотеатр в вечері за більш високою ціною ніж у день – це цінова дискримінація:

- 1) за часом;
- 2) за обсягом споживання блага;
- 3) за соціальним статусом споживача;
- 4) за доходом споживача;
- 5) усі відповіді правильні.

3. Тарифи на газ для приватних будинків – це приклад цінової дискримінації:

- 1) за часом;
- 2) за обсягом споживання блага;
- 3) за соціальним статусом споживача;
- 4) за доходом споживача;
- 5) усі відповіді правильні.

3. Різна плата за приватного і державного адвоката – це приклад цінової дискримінації:

- 1) за часом;
- 2) за обсягом споживання блага;
- 3) за соціальним статусом споживача;
- 4) за доходом споживача;
- 5) усі відповіді правильні.

4. Різні тарифи за електроенергію для населення і підприємств – це:

- 1) абсолютна цінова дискримінація;
- 2) дискримінація I ступеня;
- 3) дискримінація II ступеня;
- 4) дискримінація III ступеня;

5) правильні відповіді 1) і 2).

5. Середні витрати природних монополістів:

- 1) перевищують граничні;
- 2) дорівнюють граничним;
- 3) нижче від граничних;
- 4) можуть як перевищувати, так й бути нижчими від граничних;
- 5) можуть як перевищувати, так й дорівнювати граничним.

6. Якщо держава встановлює ціну на рівні граничних витрат, то:

- 1) вона називається ціною, що забезпечує справедливий прибуток виробникам;
- 2) вона буде надавати субсидії окремим споживачам;
- 3) вона називається суспільно-оптимальною;
- 4) вона буде надавати дотації виробникам;
- 5) правильні відповіді 3) і 4).

7. Якщо держава встановлює ціну на рівні середніх витрат, то:

- 1) вона називається ціною, що забезпечує справедливий прибуток виробникам;
- 2) вона буде надавати субсидії окремим споживачам;
- 3) вона називається суспільно-оптимальною;
- 4) вона буде надавати дотації виробникам;
- 5) правильні відповіді 1) і 2).

8. Суспільно-оптимальна ціна:

- 1) відповідає рівню граничних витрат;
- 2) є відносно невисокою;
- 3) забезпечує ефективний розподіл ресурсів;
- 4) є вигідною для споживачів;
- 5) усі відповіді правильні.

9. Ціна „справедливого прибутку”:

- 1) відповідає рівню граничних витрат;
- 2) є відносно невисокою;
- 3) забезпечує ефективний розподіл ресурсів;
- 4) є вигідною для виробників;
- 5) усі відповіді правильні.

10. Чиста монополія:

- 1) ефективна для суспільства;

- 2) найбільш поширена в сучасних умовах;
- 3) як правило, регулюється державою;
- 4) забезпечує максимальний випуск продукції;
- 5) знижує ціну порівняно з чистим конкурентом.

Розрахункові завдання

1. Фірма-монополіст проводить політику цінової дискримінації, реалізуючі продукцію двом групам споживачів за різними цінами. Функції попиту споживачів на продукцію фірми мають вигляд: $Q_1 = 120 - P_1$; $Q_2 = 90 - 2P_2$. Граничні витрати фірми не змінюються і становлять 3.

Визначте ціну, яку встановлює монополіст на кожному сегменті ринку.

2. Фірма-монополіст реалізує продукцію на двох ринках, попит яких характеризується функціями:

$Q_1 = 60 - 0,5P_1$; $Q_2 = 80 - P_2$. Граничні витрати фірми не змінюються і дорівнюють 50.

Визначте обсяг продукції, ціну, рівень монопольної влади, якщо фірма:

- а) не дискримінує споживачів;
- б) практикує цінову дискримінацію III ступеня.

3. Підприємство є чистим монополістом і проводить політику цінової дискримінації, поділяючи споживачів на дві групи: A і B . Цінова еластичність попиту для групи A – (-2), для групи B – (-4). Граничні витрати підприємства не змінюються. Якщо ціна для групи A становить 15 грн., то яку ціну встановлює підприємство на ринку B ?

4. Наступна інформація характеризує діяльність фірми:

граничний дохід $MR = 1000 - 20Q$;

граничні витрати $MC = 100 + 10Q$.

Яку кількість продукції і за якою ціною реалізує фірма, якщо:

- а) вона функціонує як чиста монополія;
- б) вона функціонує як чистий конкурент.

Література

1. Аналітична економія: макроекономіка і мікроекономіка: Навчальний посібник: у 2 кн. / За ред. с Панчишина і П. Островерха. – Кн.2: Мікроекономіка. – К.: Знання, 2006. – С. 240-253.
2. Башнянин Г.І., Щедра О.В. та інші. Мікроекономічна теорія: Навч. посібник / За ред.. Г.І. Башнянина і О.В. Щедрої. – Львів: Новий світ, 2007. – С. 209-253.
3. Веріан Гел Р. Мікроекономіка: проміжний рівень. Сучасний підхід / Пер. з англ. С. Слухая. – К.: Лібра, 2006. – С. 366-399.
4. Косік А.Ф., Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка: Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – С. 207-233.
5. Мікроекономіка і макроекономіка: Підручник: У 2 ч. / За заг. ред. С. Будаговської. – К.: Основи, 1998. – С. 94-105.
6. Піндайк Р.С., Рубінфелд Д.Л. Мікроекономіка / Пер. з англ.. А. Олійник, Р. Сільський. – К.: Основи, 1996. - С. 300-321.

Тема „Олігополія та монополістична конкуренція”

Заняття перше

Питання для обговорення

1. Поясніть сутність та види ринку олігополії.
2. Які показники характеризують рівень концентрації ринку?
3. Як модель „цінової” війни пояснює взаємозалежність підприємств на ринку?
4. В чому полягає сутність моделі Курно?
5. Що означає точка рівноваги Курно?
6. Чим відрізняються контрактна, конкурентна рівновага і рівновага Курно?

Методичні поради

Необхідно охарактеризувати основні ознаки олігополії як ринкової структури, зокрема: бар'єри на шляху створення нових підприємств, взаємозалежність підприємств та тип продукції, що може вироблятися на ринку.

Для визначення рівня концентрації і монополізації ринку розглянути такі показники, як: коефіцієнт концентрації, індекс Герфендаля-Гіршмана, частка підприємства на ринку.

Для пояснення взаємозалежності підприємств на ринку використати модель „цінової” війни та визначити її наслідки для виробників і споживачів. Некооперативну поведінку на ринку розкрити за допомогою моделі Курно, показати як формується крива реагування фірми, що є основним в моделі і як фірми вибирають обсяг продукції. Характеризуючи точку рівноваги Курно, порівняти її з точкою контрактної і конкурентної рівноваги.

Тести

1. На ринку чистої олігополії підприємства виробляють:

- 1) диференційований товар;
- 2) унікальний товар;
- 3) однорідний товар;
- 4) стандартизований товар;
- 5) правильні відповіді 3) і 4).

2. Виробництво цигарок – це:

- 1) ринок диференційованої олігополії;
- 2) чистої олігополії;
- 3) монополістичної конкуренції;
- 4) чистої конкуренції;
- 5) чистої монополії.

3. Взаємозалежність підприємств на ринку олігополії:

- 1) виникає в наслідок невеликої їх кількості;
- 2) виникає в наслідок великого обсягу кожного виробника;
- 3) означає врахування реакції конкурентів;
- 4) може призвести до таємної змови;
- 5) усі відповіді правильні.

4. Індекс Герфендаля-Гіршмана розраховується за формулою:

- 1) $H = \sum S_i^2$;
- 2) $H = S_i^2$;
- 3) $H = 1/E_D$;
- 4) $H = \sum E_D$;
- 5) $H = 1/S_i^2$.

5. Якщо індекс Герфендаля-Гіршмана становить 10 000, то ринок представлений:

- 1) чистою конкуренцією;
- 2) чистою монополією;
- 3) олігополією;

- 4) дуополією;
- 5) монополістичною конкуренцією.

6. Процес поступового зниження ціни з метою витиснення конкурента з ринку – це модель:

- 1) Курно;
- 2) Бертрана;
- 3) „цінової” війни;
- 4) ламаної кривої попиту;
- 5) таємної змови.

7. Основним елементом моделі Курно є те, що:

- 1) кожна фірма встановлює свою ціну, припускаючи про незмінність ціни конкурента;
- 2) кожна фірма визначає свої витрати, припускаючи про незмінність витрат конкурента;
- 3) кожна фірма вибирає свій обсяг продукції, припускаючи про незмінність обсягу конкурента;
- 4) кожна фірма встановлює свою ціну, припускаючи про те, що ціна конкурента змінюється;
- 5) кожна фірма визначає свої витрати, припускаючи про те, що витрати конкурента змінюються.

8. Фірма, що діє за моделлю Курно, вибирає свій обсяг продукції, виходячи з умови:

- 1) $MR=MC$;
- 2) $P=MC$;
- 3) $P=MR$;
- 4) $MR=ATC$;
- 5) $P=ATC$.

9. Крива реагування фірми в моделі Курно – це:

- 1) спадна шкала цін, які на думку однієї фірми встановлює інша;
- 2) спадна шкала обсягів, які на думку однієї фірми виробляє інша;
- 3) спадна шкала цін, які встановлює фірма;
- 4) спадна шкала обсягів, які виробляє фірма;
- 5) може бути спадна шкала як цін, так й обсягів виробництва.

10. Контрактна рівновага:

- 1) передбачає більший обсяг продукції ніж конкурентна;

- 2) передбачає нижчу ціну ніж конкурентна;
- 3) передбачає менший обсяг продукції ніж конкурентна;
- 4) передбачає вищу ціну ніж конкурентна;
- 5) правильні відповіді 3) і 4).

Розрахункові завдання

1. Фірма функціонує на ринку дуополії і її функція попиту має вигляд: $P = 120 - Q$. Граничні витрати фірм не змінюються і становлять 9.

Визначте:

- а) обсяг продукції фірми і галузі, ринкову ціну і прибуток, якщо вони функціонують за моделлю Курно;
- б) як зміняться параметри рівноваги на ринку в умовах чистої конкуренції.

2. Попит в галузі характеризується функцією: $Q_D = 240 - 2P$. В галузі функціонують дві фірми, які взаємодіють за моделлю Курно. Граничні витрати фірм дорівнюють нулю.

Визначте обсяг продукції кожної фірми та ринкову ціну.

3. Функція ринкового попиту на продукцію галузі має вигляд: $P = 240 - 3Q$. В галузі функціонують дві однакові фірми, які конкурують за моделлю Курно.

Визначте граничні витрати фірми, якщо обсяг продукції галузі – 32.

4. На скільки обсяг продукції дуополії, яка перебуває у стані рівноваги Курно, перевищує обсяг продукції монополії, якщо їх постійні витрати дорівнюють 0?

Граничні витрати першої фірми – 60, другої – 30, монополії – 60. Ринковий попит заданий функцією: $P = 300 - 5Q_D$.

Заняття друге

Питання для обговорення

1. Як „дилема ув'язненого” пояснює високий рівень цін на ринку олігополії?
2. Поясніть принцип побудови ламаної кривої попиту?

3. Чому фірмам не вигідно ні значно підвищувати, ні значно знижувати ціну за певний рівень?
4. Що означає кооперативна поведінка на ринку олігополії і як її характеризує картель?
5. Що таке таємна змова і чому вона не може бути тривалою?
6. Яким є механізм формування ціни за принципом „витрати плюс”?
7. Як відбувається антимонопольне регулювання діяльності підприємств у світі та Україні?

Методичні поради

В моделі „дилема ув’язненого” пояснити, чому кожній фірмі окремо вигідно знижувати ціну, а в результаті вони виберуть політику високих цін. Ламану криву попиту характеризувати як реакцію двох фірм на поведінку першої, показати еластичний і нееластичний відрізки.

Пояснити сутність картелі, довести необхідність регулювання не тільки ціни, але й обсягу продукції і враховуючи вимоги антимонопольних законів, пояснити таємну змову.

Механізм ціноутворення на ринку диференційованої олігополії пояснювати, виходячи з поділу витрат на постійні і змінні, а зміну ціни пов’язувати з еластичністю попиту.

Охарактеризувати антимонопольні закони США і України.

Тести

1. Встановлення на ринку олігополії високої ціни пояснює модель:

- 1) Курно;
- 2) Бертрана;
- 3) „цінової” війни;
- 4) ламаної кривої попиту;
- 5) „дилема ув’язненого”.

2. Ламана крива попиту утворюється в наслідок:

- 1) реагування двох фірм на зміну ціни першої;
- 2) реагування двох фірм на зміну обсягу продукції першої;
- 3) реагування двох фірм як на зміну ціни, так й обсягу продукції першої;

- 4) встановлення конкурентами високої ціни;
- 5) встановлення конкурентами низької ціни.

3. Відрізки ламаної кривої попиту:

- 1) мають однакову еластичність;
- 2) мають різну еластичність попиту;
- 3) мають одиничну еластичність попиту;
- 4) є абсолютно нееластичними;
- 5) є абсолютно еластичними.

4. Підвищуючи ціну фірми:

- 1) попадають на абсолютно еластичний відрізок кривої попиту;
- 2) попадають на абсолютно нееластичний відрізок кривої попиту;
- 3) попадають на еластичний відрізок кривої попиту;
- 4) попадають на нееластичний відрізок кривої попиту;
- 5) попадають на відрізок кривої попиту з одиничною еластичністю.

5. Модель ламаної кривої попиту пояснює:

- 1) відносно високий рівень ціни на ринку олігополії;
- 2) відносно невисокий рівень ціни на ринку олігополії;
- 3) нестабільний рівень ціни на ринку олігополії;
- 4) відносно стабільний рівень ціни на ринку олігополії;
- 5) усі відповіді правильні.

6. Принцип ціноутворення „витрати +”, як правило використовується на ринку:

- 1) диференційованої олігополії;
- 2) чистої олігополії;
- 3) чистої монополії;
- 4) чистої конкуренції;
- 5) правильні відповіді 3) і 4).

7. Якщо фірма встановлює ціну за принципом „витрати +”, то за умов еластичного попиту вона:

- 1) буде знижувати ціну на свій товар;
- 2) буде підвищувати ціну на свій товар;
- 3) не буде змінювати ціну на свій товар;
- 4) буде підвищувати витрати на свій товар;
- 5) буде знижувати витрати на свій товар.

8. Ціна, що формується за принципом „витрати +”, визначається за формулою:

- 1) $AFC + \%$;
- 2) $AVC + \%$;
- 3) $ATC + \%$;
- 4) $MC + \%$;
- 5) $TC + \%$.

9. Картель, як правило, утворюється на:

- 1) ринку олігополії;
- 2) міжнародному ринку;
- 3) національному ринку;
- 4) ринку монополістичної конкуренції;
- 5) правильні відповіді 1) і 2).

10. Перший антимонопольний закон було прийнято:

- 1) у Франції;
- 2) в Бельгії;
- 3) у США;
- 4) в Україні;
- 5) в Росії.

Розрахункові завдання

1. В галузі функціонують дві фірми, загальні витрати яких характеризуються функціями: $TC_1 = 10Q_1$; $TC_2 = 8 - Q_2^2$. Ринковий попит відображає функція: $Q_D = 100 - P$. Фірми можуть взаємодіяти за моделлю Курно і створити картель.

Визначте схему взаємодії, яка є більш вигідною для фірм і для суспільства.

2. На ринку дуополії галузевий попит характеризується функцією: $P = 50 - 0,25Q$. Відомі функції загальних витрат фірм: $TC_1 = 10 + 0,15Q_1$, $TC_2 = 25 + 10Q_2$.

Визначте ціну і обсяг продукції кожної фірми, якщо:

- а) олігополісти функціонують за моделлю Курно;
- б) олігополісти створили картель.

3. В галузі функціонують три однакові фірми. Граничні витрати фірм не змінюються і становлять 300. Попит на продукцію фірм характеризує функція: $P = 1500 - 10Q$.

Якими будуть ціна і обсяг продукції фірм, якщо вони утворюють картель?

4. На ринку чотири однакові фірми утворили картель. Ринкова функція попиту має вигляд: $Q_D = 40 - 2P$. Функція пропозиції кожної фірми задана рівнянням: $Q_{S_i} = -8 + P$. Визначте:

- а) функцію пропозиції картелю;
- б) функцію граничних витрат картелю і однієї фірми;
- в) картельну ціну і галузевий випуск продукції;
- г) квоту для кожного учасника картелю;
- д) прибуток фірми, якщо постійні витрати дорівнюють 0.

Заняття третє

Питання для обговорення

- 1. Які ознаки характеризують монополістичну конкуренцію і чим вона відрізняється від інших структур ринку?
- 2. Що означає диференціація товару і в яких формах вона може бути?
- 3. Якою є поведінка підприємства на ринку монополістичної конкуренції в короткостроковому періоді?
- 4. Чому в довгостроковому періоді існує тенденція отримання підприємствами нормального прибутку?
- 5. Чи забезпечується на ринку монополістичної конкуренції економічна ефективність?
- 6. В яких формах відбувається нецінова конкуренція на ринку?
- 7. Які ви знаєте переваги та недоліки реклами?

Методичні поради

Характеризуючи ринок монополістичної конкуренції, необхідно порівняти його як з ринком чистої конкуренції, так й з ринком олігополії. Висвітлити такі форми диференціації товару, як диференціація: за якістю, за умовами реалізації, за розміщенням торгових точок, за упаковкою та стимулюванням збуту.

Необхідно пояснити умови максимізації прибутку і мінімізації збитків в короткостроковому періоді та охарактеризувати механізм, в результаті якого ліквідується економічний прибуток і збитки в довгостроковому періоді.

Довести, що на ринку монополістичної конкуренції існує неефективність розподілу обмежених ресурсів та неефективність їх використання, підприємства не можуть повністю завантажувати свої виробничі потужності. Показати переваги такого ринку порівняно з чистою конкуренцією.

Пояснити необхідність і сутність нецінової конкуренції та її форм: удосконалення товару і реклами. Далі навести переваги, що забезпечує реклама та її недоліки.

Тести

1. На відміну від диференційованої олігополії підприємства монополістичної конкуренції:

- 1) виробляють диференційований товар;
- 2) можуть використовувати різні форми товарної конкуренції;
- 3) практично не мають бар'єрів на шляху входження нових виробників;
- 4) можуть встановити ціну, яка відрізняється від ціни конкурентів;
- 5) виробляють товари, які є недосконалими замінниками товарів-конкурентів.

2. Явною формою диференціації товарів на ринку монополістичної конкуренції є:

- 1) поліпшення якісних параметрів;
- 2) зміна упаковки;
- 3) здійснення рекламної компанії;
- 4) більш вигідне розміщення торгових точок;
- 5) зміна умов реалізації товару.

3. Диференціація товару:

- 1) спрямована на збільшення обсягів реалізації;
- 2) є основою нецінової конкуренції;
- 3) створює фінансові бар'єри на шляху нових підприємств;
- 4) спрямована на більш повне задоволення смаків споживачів;
- 5) усі відповіді правильні.

4. В короткостроковому періоді на ринку монополістичної конкуренції підприємство:

- 1) може мати економічний прибуток;
- 2) може мати нормальний прибуток;
- 3) може функціонувати за умов мінімізації збитків;
- 4) може мати як економічний, так й нормальний прибуток;
- 5) правильні відповіді 3) і 4).

5. Підприємство на ринку монополістичної конкуренції в короткостроковому періоді максимізує прибуток за умови, коли:

- 1) $P=MC$;
- 2) $MR=MC$;
- 3) $MR=ATC$;
- 4) $P=ATC$;
- 5) $P=MC=ATC$.

6. В довгостроковому періоді на ринку монополістичної конкуренції підприємство:

- 1) може мати економічний прибуток;
- 2) може мати нормальний прибуток;
- 3) може функціонувати за умов мінімізації збитків;
- 4) може мати як економічний, так й нормальний прибуток;
- 5) правильні відповіді 3) і 4).

7. Довгострокова рівновага на ринку монополістичної конкуренції означає, що:

- 1) $P=MC$;
- 2) $MR=MC$;
- 3) $MR=AC$;
- 4) $P=AC=MC=MR$;
- 5) $P=MC=AC$.

8. Середні витрати монополістичного конкурента перевищують середні витрати чистого конкурента тому, що:

- 1) підприємство виробляє більший обсяг продукції;
- 2) підприємство виробляє більш якісний товар;
- 3) підприємство здійснює диференціацію товару;
- 4) підприємство має більш дорогі технології виробництва;
- 5) усі відповіді правильні.

9. Реклама на ринку монополістичної конкуренції:

- 1) є формою товарної конкуренції;
- 2) спрямована на збільшення обсягів реалізації товару;
- 3) має як позитивні, так й негативні наслідки;
- 4) намагається пристосувати попит споживачів до товару;
- 5) усі відповіді правильні.

10. Перевагою ринку монополістичної конкуренції є те, що він:

- 1) пропонуючи диференційований товар збільшує вибір споживачів;
- 2) забезпечує ефективний розподіл ресурсів;
- 3) забезпечує виробничу ефективність;
- 4) забезпечує найбільш повне завантаження виробничої потужності підприємств;
- 5) забезпечує економічну ефективність.

Розрахункові завдання

1. Відомо, що середні витрати фірми, що функціонує на ринку монополістичної конкуренції, характеризується функцією: $AC=Q + 10$. Функція попиту на продукцію фірми має вигляд: $P=50 - 3Q$.

Визначте параметри рівноваги (ціну і обсяг реалізації) та зробіть висновок про період часу (коротко чи довгостроковий), в якому перебуває фірма.

2. Функції середніх витрат і попиту фірми монополістичного конкурента мають вигляд:

$$AC = 3Q - 2 ;$$

$$Q_D = 52 - 2P.$$

Після проведення рекламної компанії, витрати на яку становили: $TC_{рек.} = 0,5Q_1^2 + 6Q_1$, попит збільшився і становить: $Q_{D1} = 104 - 2P_1$.

Визначте прибуток фірми до і після проведення рекламної компанії і зробіть висновок про її ефективність.

3. Функції загальних витрат і ринкового попиту фірми монополістичного конкурента мають вигляд:

$$TC = 3Q^2 - 8 ;$$

$$P = 64 - Q.$$

Після проведення реклами, затрати на яку становили: $TC_{рек.} = 6Q_I - 10$, попит зріс до: $P_I = 76 - 2Q_I$.

Визначте випуск продукції і ціну, яку встановлює монополістичний конкурент після проведення рекламної компанії.

4. Компанія по виробництву дитячого взуття функціонує на ринку монополістичної конкуренції. Функції загального доходу і загальних витрат мають вигляд:

$$TR = 270Q - 20Q^2,$$

$$TC = 30Q + 10Q^2.$$

Визначте параметри довгострокової рівноваги.

Література

1. Безугла В.О., Постіл І.І. Мікроекономіка: Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – С. 162-209.
2. Гребенников П.И. и др. Микроэкономика: Учебник. - СПб.: издательство СПб УФ, 1998. – С. 180 – 200.
3. Мікроекономіка: Підручник / За ред. В.Д.Базилевича. – К.: Знання, 2007. – С. 365-443.
4. Мікроекономіка і макроекономіка. Підручник у 2-х частинах./ за ред. С. Будаговської. – К.: Основи, 1998. – С. 111-115.
5. Мэнкью Н. Г. Принципы экономикс. – СПб.: Питер Ком, 1999. – С.352-354.
6. Піндайк Р.С., Рубінфелд Д.Л. Мікроекономіка. – К.: Основи, 1996. – С. 391 – 455.
7. Рудий М.М., Жабка В.В. Мікроекономіка: Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – С. 197-242.
8. Цены и ценообразование /Под ред. В.Е. Есипова - СПб.: Питер, 1999. – С. 152 – 161.

Тема „Ринок ресурсів”

Заняття перше

Питання для обговорення

1. Чому попит на ресурси має похідний характер?
2. Які фактори визначають попит на ресурс з боку підприємства?

3. Під впливом яких факторів відбуваються зміни попиту на ресурс?
4. Що таке цінова еластичність попиту на ресурс?
5. Що спричиняє зміну цінової еластичності попиту на ресурс?
6. За яких умов забезпечується оптимальне співвідношення ресурсів у процесі виробництва товару?

Методичні поради

Необхідно показати відмінності між первинним попитом на товари та похідним попитом на ресурси. Розкрити механізм формування підприємством попиту на ресурс, враховуючи такі фактори, як: виробнича технологія, попит на товар і ціна ресурсу.

Показати як зміна ціни на товар, зміна виробничої технології і зміна ціни на інші ресурси впливатимуть на зміни попиту на ресурс. Охарактеризувати показники, за допомогою яких виробник враховує ці фактори.

Пояснити сутність: цінової еластичності попиту на ресурс; показника, що її вимірює та видів. Далі охарактеризувати цінову еластичність попиту на товар, частку ресурсу у витратах та кількість супутніх ресурсів як факторів зміни еластичності.

Охарактеризувати умови мінімізації витрат та максимізації прибутку, що є основою для визначення оптимальної кількості ресурсів для виробника.

Тести

1. Похідний характер попиту на ресурс означає, що:

- 1) виробники купують ресурси для задоволення своїх потреб;
- 2) виробники купують ресурси для виробництва благ;
- 3) виробники купують ресурси для виробництва і реалізації благ;
- 4) виробники купують ресурси для виробництва і реалізації благ та одержання прибутку;
- 5) правильні відповіді 1) і 2).

2. Результативність виробничої технології характеризується показником:

- 1) граничний продукт ресурсу;
- 2) граничний дохід ресурсу;

- 3) граничні витрати ресурсу;
- 4) гранична корисність ресурсу;
- 5) немає правильної відповіді.

3. Попит на товар, що визначає попит на ресурс з боку підприємства, характеризується показником:

- 1) граничний продукт ресурсу;
- 2) граничний дохід ресурсу;
- 3) граничні витрати ресурсу;
- 4) гранична корисність ресурсу;
- 5) немає правильної відповіді.

4. Граничні витрати ресурсу (праці) розраховуються за формулою:

- 1) $MFC_L = TC_L / L$;
- 2) $MFC_L = TC_L * L$;
- 3) $MFC_L = \Delta TC_L / \Delta L$;
- 4) $MFC_L = TC_L - L$;
- 5) $MFC_L = \Delta TC_L - \Delta L$.

5. У разі зниження ціни на ресурс-замінник і переваги ефекту заміщення попит на даний ресурс:

- 1) буде зростати;
- 2) буде знижуватися;
- 3) буде залишатися незмінним;
- 4) може як зростати, так й знижуватися;
- 5) може як зростати, так й залишатися незмінним.

6. Ефект обсягу продукції:

- 1) призводить до зростання попиту на даний ресурс у разі зниження ціни ресурсу-замінника;
- 2) призводить до зменшення попиту на даний ресурс у разі зниження ціни ресурсу-замінника;
- 3) призводить до зростання попиту на даний ресурс у разі зниження ціни ресурсу-комплементу;
- 4) призводить до зменшення попиту на даний ресурс у разі зниження ціни ресурсу-комплементу;
- 5) не діє у разі зниження ціни на ресурс-замінник.

7. Фактором, що спричиняє зміну цінової еластичності попиту на ресурс є:

- 1) зміна попиту на товар;

- 2) зміна ціни на ресурс-замінник;
- 3) зміна ціни на ресурс-комплемент;
- 4) зміна виробничої технології;
- 5) частка ресурсу у загальних витратах.

8. Чим більше замінників має даний ресурс, тим:

- 1) більш еластичним буде попит на нього;
- 2) менш еластичним буде попит на нього;
- 3) більшим буде попит на нього;
- 4) меншим буде попит на нього;
- 5) більш стабільним буде попит на нього.

9. Витрати будуть мінімальними за таких умов:

- 1) $MP_L/P_L > MP_K/P_K$;
- 2) $MP_L/P_L < MP_K/P_K$;
- 3) $MP_L/P_L = MP_K/P_K$;
- 4) $MRP_L/P_L > MRP_K/P_K$;
- 5) $MRP_L/P_L < MRP_K/P_K$.

10. Оптимізація ресурсів в процесі виробництва товару означає, що:

- 1) витрати на виробництво товару будуть мінімальними;
- 2) прибуток від реалізації товару буде максимальним;
- 3) витрати на виробництво товару будуть мінімальними, а прибуток від реалізації товару буде максимальним;
- 4) витрати і прибуток будуть максимальними;
- 5) витрати і прибуток будуть мінімальними.

Розрахункові завдання

1. Фірма є чистим монополістом на ринку блага і конкурентом на ринку ресурсу. Ціна ресурсу становить 21,6 грн.

На основі показників таблиці визначити кількість ресурсу, за якої фірма досягає максимуму прибутку і мінімуму витрат.

Кількість ресурсу	4	5	6	7	8	9	10
Гранична продуктивність ресурсу	21	20	18	15	11	6	0
Граничний дохід ресурсу	1,6	1,4	1,2	1	0,8	0,6	0,4

2. Яка із наведених комбінацій праці і капіталу є оптимальною для фірми? (MRP_L , MRP_K – відповідно граничний дохід праці і капіталу; W і r – ціна праці і капіталу).

- а) $MRP_L = 18$; $W = 24$; $MRP_K = 6$; $r = 8$;
- б) $MRP_L = 22$; $W = 24$; $MRP_K = 30$; $r = 30$;
- в) $MRP_L = 7$; $W = 3,5$; $MRP_K = 9$; $r = 3$;
- г) $MRP_L = 1$; $W = 3$; $MRP_K = 21$; $r = 23$.

3. В таблиці наведено показники граничного продукту (MP) і граничного доходу (MRP) праці та капіталу. Фірма купує ресурси на конкурентному ринку. Ціна праці становить 2 грн., ціна капіталу – 3 грн.

Скільки одиниць праці і капіталу повинна використовувати фірма, щоб максимізувати свій прибуток та мінімізувати витрати?

L	MP_L	MRP_L	K	MP_K	MRP_K
1	10	5,0	1	21	10,5
2	8	4,0	2	18	9,0
3	6	3,0	3	15	7,5
4	5	2,5	4	12	6,0
5	4	2,0	5	9	4,5
6	3	1,5	6	6	3,0
7	2	1,0	7	3	1,5

4. Фірма реалізує продукцію на конкурентному ринку, функції попиту і пропозиції яких задані рівняннями: $Q_D=40-P$ і $Q_S=P-10$. Виробнича функція фірми має вигляд: $Q=40L-2L^2+5K$.

Визначте функцію попиту фірми на працю, якщо ринок праці конкурентний.

Заняття друге Питання для обговорення

1. Що таке ставка зарплати і мінімальна зарплата?
2. Які два ефекти і як пояснюють характер кривої пропозиції праці?
3. Які ознаки характеризують конкурентний ринок праці?
4. Чому граничні витрати праці конкурентного підприємства відповідають ставці зарплати?

5. Що таке рівновага конкурентного підприємства на ринку праці? Поясніть.
6. Який фактор і як впливає на монопсоніста при встановленні ставки зарплати?
7. Якими є умови максимізації прибутку монопсоніста і чим вони відрізняються від конкурентного підприємства?

Методичні поради

Висвітлити сутність ставки зарплати, поділ її на номінальну і реальну, економічну сутність мінімальної зарплати та причини її підвищення.

Пояснити вплив ефекту заміщення та ефекту доходу на криву пропозиції праці робітника. Назвати ознаки конкурентного ринку праці і пояснити: механізм встановлення ставки зарплати на ринку; характер кривої пропозиції праці підприємства; сутність граничних витрат праці та їх відповідність ставці зарплати; умови максимізації прибутку.

Довести чому ринки праці характеризуються недосконалою конкуренцією, яка залежність існує між кількістю найманих робітників і ставкою зарплати. Далі порівняти ставку зарплати і рівень зайнятості на різних ринках праці.

Тести

1. Ставка зарплати – це:

- 1) зарплата за годину роботи;
- 2) зарплата за день роботи;
- 3) зарплата за місяць роботи;
- 4) зарплата за рік роботи;
- 5) усі відповіді правильні.

2. Мінімальна зарплата з точки зору економічної сутності – це:

- 1) зарплата, яка дозволяє малокваліфікованому робітнику утримувати себе і свою сім'ю не за межею бідності;
- 2) зарплата, яка дозволяє висококваліфікованому робітнику утримувати себе і свою сім'ю не за межею бідності;
- 3) зарплата, яка дозволяє малокваліфікованому робітнику утримувати себе і свою сім'ю за межею бідності;

4) зарплата, яка дозволяє висококваліфікованому робітнику утримувати себе і свою сім'ю за межею бідності;

5) немає правильної відповіді.

3. Індивідуальна крива пропозиції праці визначається:

1) ефектом доходу;

2) ефектом заміщення;

3) ефектом обсягу продукції;

4) ефектом масштабу;

5) правильні відповіді 1) і 2).

4. Ефект доходу діє в тому випадку, коли:

1) ставка зарплати є відносно невисокою і поступово підвищується;

2) ставка зарплати є відносно високою і поступово підвищується;

3) ставка зарплати є відносно високою і поступово знижується;

4) ставка зарплати є відносно невисокою і поступово знижується;

5) ставка зарплати не змінюється.

5. Ринкова крива пропозиції праці:

1) є абсолютно еластичною;

2) є абсолютно нееластичною;

3) має одиничну еластичність;

4) є висхідною;

5) є спадною.

6. Конкурентний ринок праці не має такої ознаки, як:

1) велика кількість підприємств, що наймають працю певного виду;

2) велика кількість працівників, які пропонують працю певного виду;

3) підприємство „диктує” ставку зарплати;

4) робоча сила є повністю мобільна;

5) ні працівник, ні підприємство не мають можливості впливати на ринкову ставку зарплати.

7. Підприємство-монопсоніст максимізує прибуток за такої умови:

1) $MRP_L = MFC_L$;

- 2) $P_L = MFC_L$;
- 3) $MRP_L = P_L$;
- 4) $MRP_L > MFC_L$;
- 5) $MRP_L < MFC_L$.

8. Граничні витрати праці моносоніста:

- 1) відповідають ставці зарплати;
- 2) перевищують ставку зарплати;
- 3) менше ніж ставка зарплати;
- 4) можуть бути менше або перевищувати ставку зарплати;
- 5) можуть бути менше або відповідати ставці зарплати.

9. Найбільш умовам моносонії відповідає ринок праці:

- 1) шахтарів;
- 2) фінансистів;
- 3) бухгалтерів;
- 4) вчителів;
- 5) адвокатів.

10. На ринку моносонії порівняно з конкурентним:

- 1) вище ставка зарплати і рівень зайнятості;
- 2) нижче ставка зарплати і рівень зайнятості;
- 3) вище ставка зарплати і нижче рівень зайнятості;
- 4) вище лише ставка зарплати;
- 5) вище лише рівень зайнятості.

Розрахункові завдання

1. Фірма є конкурентом на ринку блага і ринку праці. Її виробнича функція має вигляд: $Q = 4L$. Функції попиту і пропозиції на продукцію фірми мають вигляд: $Q_D = 85 - P$, $L_S = 0,1W - 8$.

Визначити ставку зарплати.

2. Фірма виробляє продукцію і наймає працю на конкурентному ринку. Її технологія характеризується функцією: $Q = 240L - 5L^2$.

Скільки робітників наймає фірма, якщо ціна продукції – 2, а ставка зарплати – 120?

3. Ринки блага і праці є конкурентними. Функція попиту на працю фірми має вигляд: $L_D = 30 - W$. Ціна продукції становить 10.

Визначте:

- а) виробничу функцію фірми;
- б) пропозицію фірми за ставки зарплати 20;
- в) мінімальну ціну, за якої фірма буде реалізовувати продукцію, якщо ставка зарплати становить 25.

4. Функція пропозиції праці має вигляд: $L_S = W - 8$. Виробнича функція фірми-моносоніста задана рівнянням: $Q = 4L$. Ринкова ціна продукції становить 10.

Визначте:

- а) кількість працівників, що найматиме фірма;
- б) функцію пропозиції фірми за умов, що вона лінійна.

Заняття третє

Питання для обговорення

1. Охарактеризуйте умови максимізації прибутку підприємства за різних структур ринків блага і праці.
2. Якими шляхами профспілки можуть впливати на підвищення ставки зарплати?
3. Який шлях є більш ефективним? Доведіть.
4. Що означає подвійна монополія на ринку праці і які її наслідки?
5. Які фактори обумовлюють диференціацію ставок зарплати?
6. Поясніть сутність та необхідність інвестицій в людський капітал.

Методичні поради

Охарактеризувати умови максимізації прибутку підприємства, розглядаючи такі варіанти ринків блага та праці, як: чиста конкуренція, чиста монополія, моносонія.

Пояснити сутність та інструменти, які використовують профспілки з метою впливу на попит і пропозицію праці та вплив цих змін на рівень зайнятості, ставку зарплати.

Обґрунтуйте як, з одного боку, моносоніст, а з іншого, профспілки можуть розв'язати проблему встановлення ставки зарплати.

Характеризуючи причини диференціації ставок зарплати зверніть увагу на рівень освіти і підготовки робочої сили, умови роботи та мобільність робочої сили.

Поясніть сутність інвестицій в людський капітал, причини інвестування та охарактеризуйте такі види інвестицій, як: витрати на освіту, охорону здоров'я і мобільність робочої сили.

Тести

1. Якщо підприємство є конкурентом на ринках блага і праці, то воно максимізує прибуток за умов:

- 1) $MRP_L = MFC_L$;
- 2) $P * MP_L = P_L$;
- 3) $P * MP_L = MFC_L$;
- 4) $MRP_L = P_L$;
- 5) $MP_L = P_L$.

2. Якщо підприємство є конкурентом на ринку блага і монополістом на ринку праці, то воно максимізує прибуток за умов:

- 1) $MRP_L = MFC_L$;
- 2) $P * MP_L = P_L$;
- 3) $P * MP_L = MFC_L$;
- 4) $MRP_L = P_L$;
- 5) $MP_L = P_L$.

3. Якщо підприємство є монополістом на ринку блага і конкурентом на ринку праці, то воно максимізує прибуток за умов:

- 1) $MRP_L = MFC_L$;
- 2) $P * MP_L = P_L$;
- 3) $P * MP_L = MFC_L$;
- 4) $MRP_L = P_L$;
- 5) $MP_L = P_L$.

4. Подвійна монополія на ринку праці означає, що:

- 1) з боку пропозиції праці виступає профспілка;
- 2) працю наймає монополіст;
- 3) працю наймають багато підприємств;
- 4) працю пропонують багато працівників;
- 5) правильні відповіді 1) і 2).

5. Результатом подвійної монополії на ринку праці може бути:

- 1) більш високий рівень зайнятості порівняно з монопсонією;
- 2) більш висока ставка зарплати порівняно з монопсонією;
- 3) рівень зайнятості, що відповідає конкурентному ринку;
- 4) ставка зарплати, що відповідає конкурентному ринку;
- 5) усі відповіді правильні.

6. За інших рівних умов ставка зарплати буде більш високою:

- 1) для робітника, що має більш високий рівень освіти і підготовки;
- 2) для робітника, робота якого є менш престижною;
- 3) для більш здібного робітника;
- 4) для робітника, що працює на небезпечній для здоров'я і життя роботі;
- 5) усі відповіді правильні.

7. З метою підвищення ставки зарплати своїх працівників профспілка може:

- 1) збільшити попит на працю і зменшити пропозицію праці;
- 2) збільшити попит на працю і збільшити пропозицію праці;
- 3) зменшити попит на працю і зменшити пропозицію праці;
- 4) зменшити попит на працю і збільшити пропозицію праці;
- 5) правильні відповіді 2) і 3).

8. Лобіювання профспілкою законів, що обмежують міграційні процеси, використання праці дітей – це:

- 1) вплив на попит праці;
- 2) вплив на пропозицію праці;
- 3) вплив на попит і пропозицію праці;
- 4) дискримінаційні заходи;
- 5) заходи, що не пов'язані з ринком праці.

9. Дії і витрати, які впливатимуть на підвищення продуктивності праці, називаються:

- 1) стимулюванням;
- 2) лобіюванням;
- 3) інвестуванням в людський капітал;
- 4) субсидіюванням;
- 5) дотуванням.

10. Інвестиції в людський капітал – це витрати:

- 1) на освіту;

- 2) на освіту і охорону здоров'я;
- 3) на освіту, охорону здоров'я і мобільність робочої сили;
- 4) на освіту і мобільність робочої сили;
- 5) охорону здоров'я і мобільність робочої сили.

Розрахункові завдання

1. Фірма є чистим конкурентом на ринку блага і монополістом на ринку праці. Функції граничних і середніх витрат мають вигляд: $MC = 40L$ і $AC = 20L$. Граничний продукт праці характеризується функцією: $MP_L = 40 - 4L$. Ціна одиниці продукції – 10 грн.

Визначте кількість праці, що наймає підприємство, ставку зарплати і величину граничних витрат.

2. Виробнича функція фірми має вигляд: $Q=2L$. Функція пропозиції праці: $L_S=2-0,5W$, функція попиту на товар: $Q_D=16-P$.

Визначте:

- а) обсяг продукції і кількість робітників, якщо фірма є чистим монополістом на ринку блага і монополістом на ринку праці;
- б) величину прибутку.

3. Фірма є монополістом на ринку блага і конкурентом на ринку праці. Вона виробляє продукцію за технологією, яка характеризується функцією: $Q=3L$. Ставка зарплати – 6 грн./год; функція попиту на продукцію монополіста: $Q_D=12-P$.

Визначте кількість праці, обсяг і ціну продукції.

4. На ринку праці діє профспілка, яка максимізує сукупний дохід, який отримують її члени. Функції попиту і пропозиції праці задані рівняннями: $L_D=102-W$ і $L_S=0,5W+3$.

Визначте:

- 1) ставку зарплати і рівень зайнятості;
- 2) величину, на яку ставка зарплати і рівень зайнятості відрізняються від конкурентного ринку праці.

Заняття чотири

Питання для обговорення

1. Поясніть сутність попиту і пропозиції землі.
2. Який взаємозв'язок існує між рентою і ціною землі?
3. Охарактеризуйте види земельної ренти.
4. Які ви знаєте підходи щодо визначення категорії „капітал”?
5. Які є види і фактори зміни позичкового відсотку?
6. Що може бути джерелом економічного прибутку?

Методичні поради

Необхідно довести абсолютно нееластичний характер пропозиції землі та механізм встановлення економічної (земельної) ренти. На основі процесу дисконтування пояснити взаємозв'язок між рентою і ціною землі.

Охарактеризуйте абсолютну, диференціальну та монопольну ренти, пояснюючи їх основні відмінності та спільні ознаки.

Проведіть порівняльний аналіз підходів у визначенні суті капіталу за Марксом та іншими вченими.

Охарактеризуйте номінальну і реальну ставку позичкового відсотку та фактори його зміни такі як: ризик, термін, величина позики, монополізм кредитора на ринку.

Необхідно висвітлити такі джерела економічного прибутку, як: робоча сила, підприємницькі здібності і монопольна влада.

Тести

1. Плата за використання землі та інших природних ресурсів, кількість яких є обмеженою, називається:

- 1) ціною;
- 2) рентою;
- 3) ставкою;
- 4) відсотком;
- 5) прибутком.

2. Пропозиція землі є:

- 1) абсолютно нееластичною;
- 2) абсолютно еластичною;
- 3) з одиничною еластичністю;

- 4) еластичною;
- 5) нееластичною.

3. Основним фактором, що визначає величину абсолютної земельної ренти, є:

- 1) якість землі;
- 2) кількість землі;
- 3) пропозиція землі;
- 4) попит на землю;
- 5) усі відповіді правильні.

4. Диференціальна рента I:

- 1) виникає на кращих за якістю землях;
- 2) виникає на середніх за якістю землях;
- 3) виникає на гірших за якістю землях;
- 4) виникає на будь-яких за якістю землях;
- 5) правильні відповіді 1) і 2).

5. Диференціальна рента II:

- 1) є результатом додаткових капітальних вкладень в землю;
- 2) може виникати лише на кращих за якістю землях;
- 3) може виникати лише на середніх за якістю землях;
- 4) може виникати лише на гірших за якістю землях;
- 5) може виникати на краще розташованих землях.

6. Якщо власник здає в оренду землі, на яких можна вирощувати рідкісні культури, то він отримує:

- 1) абсолютну земельну ренту;
- 2) диференціальну ренту I;
- 3) диференціальну ренту II;
- 4) монопольну земельну ренту;
- 5) усі відповіді правильні.

7. Ціна землі – це:

- 1) плата за її використання;
- 2) дисконтована вартість земельної ренти;
- 3) податок від доходу з землі;
- 4) дохід власника від здачі землі в оренду;
- 5) правильні відповіді 2) і 3).

8. І. Фішер вважав, що капітал – це:

- 1) вартість, що самозростає;

- 2) ресурс тривалого використання, який в процесі виробництва створює більшу кількість благ;
- 3) вартість, що створює додану вартість;
- 4) виробничі відносини, які базуються на експлуатації найманої праці;
- 5) будь-який елемент багатства, який забезпечує власникові дохід упродовж тривалого часу.

9. Реальна ставка позичкового відсотку:

- 1) може перевищувати номінальну;
- 2) може бути менше ніж номінальна;
- 3) може відповідати номінальній;
- 4) це відсоток у грошових одиницях за незмінним курсом;
- 5) усі відповіді правильні.

10. К. Маркс вважав, що джерелом прибутку є фактор виробництва:

- 1) земля;
- 2) робоча сила;
- 3) капітал;
- 4) засоби виробництва;
- 5) підприємницькі здібності.

Розрахункові завдання

1. Попит на землю характеризується рівнянням: $Q_D = 100 - 2R$. Площа доступних земель становить 90 га.

Якою буде ціна землі, якщо ставка банківського відсотку – 12%?

Держава встановлює рівень орендної плати на рівні 3000 грн. за 1 га. Як це вплине на добробут суспільства? (R – тис. грн.).

2. Ділянка землі реалізується за ціною 50 тис. грн. Рента становить – 4 тис. грн. Ставка відсотку – 10%.

Чи вигідно купляти цю ділянку?

3. Фермер вирощує пшеницю і реалізує її на конкурентному ринку за ціною 4 дол. за бушель. Залежність обсягу виробництва пшениці від площі землі характеризує функція: $Q = 2000x - 3x^2$, де x – обсяг землі, (га).

Скільки пшениці буде вирощувати фермер, якщо рента, яку він платить, становить 320 дол. за га?

4. Фірма-монополіст на ринку готової продукції має виробничу функцію: $Q = \frac{4}{\sqrt{K}}$ за незмінних витратах інших ресурсів. Вона купує капітал на конкурентному ринку за ціною 8 грн. Функція попиту на продукцію фірми має вигляд: $Q_D = 20 - 0,5P$.

Визначте обсяг капіталу, що необхідний для максимізації прибутку фірми.

Література

1. Веріан Гел Р. Мікроекономіка: проміжний рівень. Сучасний підхід / Пер. з англ. С. Слухая. – К.: Лібра, 2006. – С.148-195.
2. Гребенников П. И. и др. Микроэкономика: Учебник. - СПб.: издательство СПб УФ, 1998. – С. 231 – 243.
3. Мікроекономіка: Підручник / За ред. В.Д.Базилевича. – К.: Знання, 2007. – С. 473-545.
4. Микроэкономика: Учебник / Под ред. А.Г. Грязновой, А.Ю. Юданова. – М.: КНОРУС, 2006. – С. 410-475.
5. Нуреев Н.М. Курс микроэкономики. Учебник для вузов. М.: НОРМА-ИНФРА, 1999. – С. 318 – 329.
6. Піндайк Р.С., Рубінфелд Д.Л. Мікроекономіка. – К.: Основи, 1996. – С. 484 – 512.
7. Цены и ценообразование /Под ред. В.Е. Есипова/ - СПб.: Питер, 1999. – С. 170 – 172, с. 178 - 181.
8. Ястремський О.І., Гриценко О.Г. Основи мікроекономіки. – К.: Знання, 1998. – С. 542 – 576.

Тема “Інституціональні аспекти ринкового господарства”

Заняття перше

Питання для обговорення

1. Хто є засновником теорії суспільного вибору і як він пояснював механізм створення громадських благ?
2. Яким є обсяг суспільного блага за пропорційного розподілу витрат і вигоди?

3. Чи буде створена оптимальна кількість суспільного блага, якщо витрати розподіляються порівну, а вигода – ні?
4. Поясніть механізм створення суспільного блага за умов рівного розподілу вигоди і нерівного розподілу витрат.
5. Яка особливість створення суспільних благ за умов прямої демократії?
6. Що таке представницька демократія і як в її умовах створюються суспільні блага?

Методичні поради

Необхідно пояснити сутність теорії суспільного вибору з точки зору суб'єкта, що керується своїм особистим інтересом у випадку вирішення суспільних проблем. Механізм створення благ пояснювати виходячи з порівняння граничної вигоди і граничних витрат.

Характеризуючи пряму демократію, необхідно пояснити механізм прийняття рішень на основі „середнього” виборця. Далі розглядати варіанти щодо розподілу вигоди і витрат, і порівнювати обсяг блага з оптимальним.

Представницьку демократію характеризувати за аспектами інтересів виборців та їх представників – розглядаючи питання обміну голосів і лобіювання.

Тести

1. Засновником теорії суспільного вибору є:

- 1) К. Маркс;
- 2) Дж. Б'юкенен;
- 3) У. Петті;
- 4) В. Парето;
- 5) А. Курно.

2. Для визначення обсягу суспільного блага використовується метод:

- 1) порівняння граничних витрат і граничної вигоди;
- 2) моделювання;
- 3) експерименту;
- 4) спостереження;
- 5) усі відповіді правильні.

3. Оптимальний обсяг суспільного блага означає, що:

- 1) гранична вигода перевищує граничні витрати;
- 2) гранична вигода менше ніж граничні витрати;
- 3) гранична вигода відповідає граничним витратам;
- 4) гранична вигода може бути як більше, так й менше ніж граничні витрати;
- 5) гранична вигода може бути як більше, так й відповідати граничним витратам.

4. За умов прямої демократії:

- 1) рішення приймається на користь тих, хто перебуває у середині „шкали інтересів”;
- 2) рішення приймається на користь, так званого, „середнього” виборця;
- 3) можна уникнути прийняття крайніх рішень, проте не завжди оптимізується результат;
- 4) рішення приймається на основі більшості голосів громадян;
- 5) усі відповіді правильні.

5. Якщо вигода від суспільного блага розподіляється пропорційно витратам:

- 1) то створюється більше ніж оптимальний обсяг суспільного блага;
- 2) то створюється менший ніж оптимальний обсяг суспільного блага;
- 3) то створюється оптимальний обсяг суспільного блага;
- 4) може створюватися як більший, так й менший ніж оптимальний обсяг суспільного блага;
- 5) може створюватися як більший, так й оптимальний обсяг суспільного блага.

6. Більший ніж оптимальний обсяг суспільного блага створюється:

- 1) якщо вигода розподіляється пропорційно витратам;
- 2) якщо вигода розподіляється порівну, а витрати ні;
- 3) якщо витрати розподіляються порівну, а вигода ні;
- 4) за будь якого розподілу вигоди і витрат;
- 5) правильні відповіді 1) і 2).

7. Менший ніж оптимальний обсяг суспільного блага створюється:

- 1) якщо вигода розподіляється пропорційно витратам;
- 2) якщо вигода розподіляється порівну, а витрати ні;
- 3) якщо витрати розподіляються порівну, а вигода ні;
- 4) за будь якого розподілу вигоди і витрат;
- 5) правильні відповіді 1) і 2).

8. За умов представницької демократії:

- 1) питання створення суспільного блага вирішується на основі більшості голосів виборців;
- 2) питання створення суспільного блага вирішується на користь тих, хто перебуває у середині „шкали інтересів”;
- 3) питання створення суспільного блага вирішується на користь, так званого, „середнього” виборця;
- 4) буде створена більша кількість суспільного блага ніж за умов прямої демократії;
- 5) усі відповіді правильні.

9. Лобювання інтересів можливо:

- 1) за умов прямої демократії;
- 2) за умов представницької демократії;
- 3) за умов адміністративно-командної системи;
- 4) як за умов прямої, так й представницької демократії;
- 5) як за умов прямої демократії, так й за умов адміністративно-командної системи.

10. Представники громадян у законодавчих органах влади:

- 1) представляють інтереси лише виборців;
- 2) лише вирішують свої особисті питання;
- 3) можуть представляти інтереси виборців і вирішувати свої особисті питання;
- 4) не можуть лобювати інтереси фінансових груп;
- 5) усі відповіді правильні.

Розрахункові завдання

1. Бізнесмени A , B , C вирішують питання про те, скільки найняти охоронців для охорони офісу, де розташовані їх фірми. Зарплата охоронця становить 1500 грн./місяць. Скільки охоронців буде найнято, якщо бізнесмен A отримує 60% вигоди, B і C – по 20%:

- а) за рівного розподілу витрат на оплату праці;
- б) за розподілу витрат пропорційно вигоді?

Залежність загальної вигоди від числа охоронців наведено у таблиці.

Число охоронців	1	2	3	4	5	6
Загальна вигода, тис. грн..	6,0	10,0	13,0	14,5	15,5	16,0

2. Адміністрація невеликого міста вирішила створити невеликий парк. Кожен мешканець повинен проголосувати „за” чи „проти”. Для створення і утримання парку мешканці повинні платити щорічно 12 тис. грн., причому кожен з них платить однаковий податок. В таблиці наведено щорічну вигоду, яку отримує кожен мешканець.

Мешканці	Щорічна вигода одного мешканця
<i>A</i>	1800
<i>B</i>	260
<i>B</i>	1600
<i>Г</i>	1200
<i>Д</i>	600
<i>E</i>	2200
<i>Ж</i>	1540
<i>З</i>	1700

Чи буде прийнятий законопроект щодо створення парку, якщо рішення приймається за умов прямої демократії?

3. Можливість молоді платити за навчання у вузі характеризується функцією: $P = 50 - 0,5N$,

де P – плата за навчання (тис. грн.);

N – число студентів (тис. чол.).

Гранична суспільна корисність вищої освіти характеризується функцією: $MU = 70 - 0,5N$,

де MU – гранична корисність (тис. грн.). Загальні витрати вузу на підготовку спеціалістів: $TC = 10N + N^2$.

Визначте:

- число студентів, що відповідає максимуму корисності молоді;
- число студентів, що відповідає максимуму суспільної корисності;

в) розмір плати за навчання і величину дотації за кожен тисячу студентів, що відповідає максимуму суспільної корисності;

Заняття друге

Питання для обговорення

1. Що таке екстерналії і на які види вони поділяються?
2. Якими будуть обсяг продукції і ціна за умов негативної екстерналії?
3. Чому ціна і обсяг виробництва негативної екстерналії не відповідають ефективним?
4. Як визначаються ціна та обсяг виробництва за умов позитивної екстерналії?
5. Чому за умов позитивної екстерналії ціна більше, а обсяг менше ніж ефективні?
6. Яким чином можуть вирішуватися проблеми екстерналій?

Методичні поради

При характеристиці негативних і позитивних екстерналій необхідно пояснити механізм встановлення ціни і визначення обсягу продукції суб'єктами, що спричиняють екстерналії. Відповідь ілюструвати графіками, в яких показати: граничні витрати, (граничну вигоду), граничні зовнішні витрати (гранична зовнішня вигода), граничні суспільні витрати (гранична суспільна вигода).

Механізм вирішення проблеми екстерналій пояснювати на прикладі негативних екстерналій, характеризуючи податки на обсяг виробництва, систему стандартів і штрафів.

Тести

1. Вигоди чи втрати осіб, які не беруть участь в ринковій угоді – це:

- 1) суспільні блага;
- 2) приватні блага;
- 3) екстерналії;
- 4) зовнішні ефекти;

5) правильні відповіді 3) і 4).

2. Негативна екстерналія:

1) виникає тому, що ринкова ціна не враховує втрати осіб, які не беруть участь у ринковій угоді;

2) виникає тому, що ринкова ціна враховує втрати осіб, які не беруть участь у ринковій угоді;

3) виникає тому, що ринкова ціна не враховує втрат осіб, які беруть участь у ринковій угоді;

4) виникає тому, що ринкова ціна враховує втрат осіб, які беруть участь у ринковій угоді;

5) немає правильної відповіді.

3. За умов негативної екстерналії:

1) ціна і обсяг продукції перевищують оптимальні;

2) ціна і обсяг продукції менше ніж оптимальні;

3) ціна нижча, а обсяг продукції вище ніж оптимальні;

4) ціна вища, а обсяг продукції нижчий ніж оптимальні;

5) ціна і обсяг продукції можуть бути як вище, так й нижче ніж оптимальні.

4. Прикладом негативної екстерналії, що виникає між виробниками і споживачами, є:

1) пасіка біля саду фермера;

2) аеропорт біля населеного пункту;

3) ремонт за власні кошти під'їзду будинку;

4) тютюнопаління в громадських місцях;

5) щеплення для населення.

5. За умов позитивної екстерналії:

1) ціна і обсяг продукції перевищують оптимальні;

2) ціна і обсяг продукції менше ніж оптимальні;

3) ціна нижча, а обсяг продукції вище ніж оптимальні;

4) ціна вища, а обсяг продукції нижчий ніж оптимальні;

5) ціна і обсяг продукції можуть бути як вище, так й нижче ніж оптимальні.

6. За умов позитивної екстерналії суб'єкти, які не беруть участь в ринковій угоді:

1) мають втрати;

2) мають вигоду;

3) можуть мати як втрати, так й вигоду;

- 4) не мають ні втрат, ні вигоди;
- 5) усі відповіді правильні.

7. Регулювання суб'єктів, що мають виробничу функцію з фіксованими пропорціями ресурсів і спричиняють негативну екстерналію, можна за рахунок:

- 1) запровадження стандартів;
- 2) запровадження штрафів;
- 3) запровадження субсидій;
- 4) запровадження податку на обсяг виробництва;
- 5) усі відповіді правильні.

8. Стандарт на шкідливі викиди – це:

- 1) вираховання за кожну одиницю шкідливих викидів;
- 2) концентрація шкідливих речовин у промислових відходах;
- 3) сума, яку виплачують за одиницю шкідливих викидів;
- 4) сума, яку виплачують за одиницю продукції;
- 5) правильні відповіді 1) і 2).

9. Штраф за шкідливі викиди – це:

- 1) вираховання за кожну одиницю шкідливих викидів;
- 2) сума, яку виплачують за одиницю шкідливих викидів;
- 3) концентрація шкідливих речовин у промислових відходах;
- 4) сума, яку виплачують за одиницю продукції;
- 5) правильні відповіді 1) і 2).

10. Величина стандарту і штрафу:

- 1) мають бути максимальними;
- 2) мають бути мінімальними;
- 3) мають бути середніми;
- 4) мають бути оптимальними;
- 5) правильні відповіді 1) і 2).

Розрахункові завдання

1. Функція загальних витрат фабрики, що забруднює водойму, має вигляд: $TC_1 = 10 + 15Q_1 + 0,25Q_1^2$. Свою продукцію вона реалізує за ціною $P_1 = 40$. Затрати рибного господарства, що використовують водойму, зростають залежно від збільшення випуску продукції фабрикою: $TC_2 = 5 + 5Q_2 + 0,5Q_2^2 + Q_1^2$. Свою продукцію рибне господарство реалізує за ціною $P_2 = 90$. Обидва підприємства намагаються максимізувати прибуток.

Визначте обсяги випуску і прибутки кожного підприємства, якщо водоїма є безкоштовним суспільним благом.

2. Граничні приватні вигоди підприємства характеризуються функцією: $MPB=600-5Q$. Зовнішній позитивний ефект від випуску Q одиниць продукції заданий функцією: $TEB=12Q$. Підприємство витрачає на випуск Q одиниць продукції суму, яка задана рівнянням: $TPC=10+12Q+0,5Q^2$.

Визначте:

- а) випуск продукції і ціну без врахування зовнішнього ефекту;
- б) випуск продукції і ціну, які є оптимальними з точки зору суспільства;
- в) сукупний виграш від позитивного зовнішнього ефекту.

3. Функція попиту на продукцію фірми-монополіста задана рівнянням: $Q_D=4000-4P$. Загальні витрати монополії без витрат на очищення навколишнього середовища (тис. грн.): $TC=Q^2-50Q+40000$.

Визначте:

- а) прибуток фірми без врахування затрат на забруднення навколишнього середовища;
- б) прибуток фірми, якщо затрати на зменшення забруднення навколишнього середовища становлять $0,5Q^2$.

Література

1. Безугла В.О., Постіл І.І. Мікроекономіка: Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – С. 244-256.
2. Веймер Д., Вайнінг Е. Аналіз політики: концепції і практика. – К.: Основи, 1998. – С. 188 – 208.
3. Веріан Гел Р. Мікроекономіка: проміжний рівень. Сучасний підхід / Пер. з англ. С. Слухая. – К.: Лібра, 2006. – С.519-575.
4. Гребенников П. И. и др. Микроэкономика: Учебник. - СПб.: издательство СПб УФ, 1998. – С. 301 – 330.
5. Нуреев Н.М. Курс микроэкономики. Учебник для вузов. - М.: НОРМА-ИНФРА, 1999. – С. 423 – 430, с. 455-460.
6. Мікроекономіка і макроекономіка. Підручник у 2-х частинах./ За ред. С. Будаговської. – К.: Основи, 1998. – С. 182-186, с. 192-195.
7. Піндайк Р.С., Рубінфелд Д.Л. Мікроекономіка. – К.: Основи, 1998. – С. 574 – 591.

8. Стігліц Дж. Економіка державного сектора. – К.: Основи, 1998. – С.190-207.
9. Ястремський О.І., Гриценко О.Г. Основи мікроекономіки. – К.: Знання, 1998. – С. 524 – 538.

4. Перелік питань для контролю знань

1. Предмет мікроекономіки.
2. Альтернативна вартість та вибір.
3. Методи дослідження в мікроекономіці.
4. Корисність та її види.
5. Крива та карта байдужості та їх характеристика.
6. Гранична норма зміщення та її характеристика.
7. Бюджетна лінія: суть, вплив зміни ціни та бюджету.
8. Раціональний вибір споживача: кардиналістський та ординалістський підхід.
9. Закон попиту. Нецінові фактори зміни попиту.
10. Закон пропозиції. Нецінові фактори зміни пропозицій.
11. Ринкова рівновага та її характеристика.
12. Державне регулювання ринкових цін: встановлення “стелі” і “підлоги” ціни.
13. Цінова еластичність попиту і пропозиції: вимірювання та види.
14. Фактори зміни цінової еластичності попиту і пропозиції.
15. Еластичність попиту за доходом та перехресна еластичність.
16. Економічні витрати та їх класифікація.
17. Короткостроковий період, закон спадної граничної продуктивності.
18. Види витрат у короткостроковому періоді.
19. Довгостроковий період, вибір масштабу виробничої діяльності.
20. Види ринкових структур та їх основні ознаки.
21. Підприємство на ринку чистої конкуренції: крива попиту, загальний і граничний дохід.
22. Конку rentне підприємство в короткостроковому періоді: максимізація прибутку, мінімізація збитків, згорання виробництва.

23. Крива пропозиції конкурентного підприємства і галузі в короткостроковому періоді.
24. Типи підприємств в короткостроковому періоді.
25. Максимізація прибутку конкурентного підприємства в довгостроковому періоді.
26. Характер кривої пропозиції конкурентної галузі в довгостроковому періоді.
27. Ефективність ринку чистої конкуренції.
28. Чиста монополія: види і характеристика.
29. Вибір ціни та обсягу виробництва чистим монополістом.
30. Еластичність попиту та максимізація прибутку чистого монополіста.
31. Цінова дискримінація за умов чистої монополії.
32. Державне регулювання ціноутворення природних монополій.
33. Характеристика ринку олігополії.
34. Конкуренція цін на ринку олігополії: “цінова війна”, модель Бертрана.
35. Модель Курно.
36. Теорія ігор у визначенні поведінки олігополістів: “дилема ув’язненого”.
37. Ламана крива попиту та відносна стабільність цін на ринку олігополії.
38. Картель та таємна змова.
39. Ціноутворення на ринку диференційованої олігополії за принципом “витрати плюс”.
40. Антимонopolьне регулювання діяльності підприємств.
41. Монополістична конкуренція та диференціація товару.
42. Поведінка підприємств на ринку монополістичної конкуренції в короткостроковому періоді.
43. Поведінка підприємств на ринку монополістичної конкуренції в довгостроковому періоді.
44. Попит на ресурс та його фактори.
45. Фактори зміни попиту на ресурс.
46. Фактори зміни цінової еластичності попиту на ресурс.
47. Оптимальне співвідношення ресурсів у процесі виробництва товару.

48. Характер кривої пропозиції праці: ефект зміщення та ефект доходу.
49. Встановлення ставки зарплати на конкурентному ринку праці.
50. Ринок монопсонії та ставка зарплати.
51. Максимізація прибутку підприємства за різних структур ринків блага та праці.
52. Профспілки та ставка зарплати.
53. Причини диференціації ставок зарплати.
54. Інвестиції в людський капітал.
55. Основи теорії суспільного вибору.
56. Суспільний виріб: порівняння граничної вигоди і граничних витрат.
57. Негативні екстерналії та їх вплив на ефективність.
58. Позитивні екстерналії та їх вплив на ефективність.
59. Методи захисту від екстерналій.
60. Представницька демократія та суспільний вибір.

Зміст

Передмова	3
1. Загальні положення	3
2. Теми робочої програми дисципліни та їх зміст	5
3. Завдання та методичні поради до практичних занять	11
Тема „Предмет і методи мікроекономіки”	11
Тема „Попит, пропозиція , еластичність”	15
Тема „Основи теорії поведінки споживача” (Основні питання тем 3, 4, 5)	24
Тема „Економічні витрати”	29
Тема „Ринок досконалої конкуренції”	33
Тема „Чиста монополія”	40
Тема „Олігополія і монополістична конкуренція”	48
Тема „Ринок ресурсів”	59
Тема “ Інституціональні аспекти ринкового господарства”	74
4. Перелік питань для контролю знань	83

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ВИДАННЯ

Мікроекономіка. Методичні вказівки до практичних занять для студентів напрямів підготовки „Облік і аудит”, „Фінанси і кредит”, „Економіка підприємства”, „Міжнародні економічні відносини” денної форми навчання – Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2010. – 87 с.

Комп’ютерний набір та верстка: Ліщук В.І.

Редактор: Ліщук В.І.

Підп. до друку 2010р. Формат 60x84/16. папір офс.
Гарн. Таймс. Ум. друк. арк. 5,75 Обл.– вид. арк. 5,0 .
Тираж 100 прим. Зам. № .

Редакційно-видавничий відділ
Волинського національного університету ім. Лесі Українки “Вежа”
43021 м. Луцьк, пр. Волі, 13.
Друк – РВВ ВНУ ім. Лесі Українки